

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra hudební výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Hudební život v oblasti Banát v Rumunsku
Musical Life in the Banat Region in Romania

Erika Kovaříková

Vedoucí práce: PhDr. Magdalena Saláková, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: ČJ - HV

2019

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Hudební život v oblasti Banát v Rumunsku potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 3. dubna 2019

.....

Chtěla bych poděkovat vedoucí bakalářské práce PhDr. Magdaleně Salákové, Ph.D. za cenné rady, odborné vedení a vstřícnost při konzultacích a zpracování bakalářské práce. Zároveň děkuji celé rodině, která mne ve studiu podporuje.

ABSTRAKT

Bakalářská práce seznamuje s hudebním životem v českém Banátu v Rumunsku, a to jak s jeho podobou v minulosti, tak s jeho proměnami až do současnosti. Podává celkový přehled o historii osídlení Banátu českým obyvatelstvem v devatenáctém století a o dnešním rozložení šesti českých vesnic. Práce popisuje úlohu církve v místním životě včetně církevní hudby a nejpoužívanějších křesťanských kancionálů na jedné straně a dále lidovou tvorbu, především místní lidové tradice, zvyklosti či folklór hudební, taneční nebo slovesný na straně druhé. Práce také podává přehled o proměnách hudebního dění, hudebních kapel, či folklorních souborů v jednotlivých vesnicích českého Banátu, přičemž nejpodrobněji popisuje hudební dění ve Svaté Heleně, kde se zaměřuje především na místní hudební aktivity, jako například na folklorní soubor nebo hru na sopránovou zobcovou flétnu nebo na tradiční baptistický mandolínový orchestr. Součástí práce je také přehled festivalů, které se v Banátu konají v současnosti včetně rozhovorů a doplňujících fotografií.

KLÍČOVÁ SLOVA

Český Banát, kancionál, folklorní tvorba, hudební festival, Svatá Helena.

ABSTRACT

The bachelor thesis introduces the musical life in the Czech Banat in Romania, forms in the past and the changes over the years to the present form. It gives an overview of the history of Banat's settlement by the Czech population in the nineteenth century and today's location of six Czech villages. The thesis describes the role of the Church in local life, including church music and the most used Christian song-books on the one hand, and folk art, folk traditions, customs, or folklore music, dance or verbally transmitted on the other. The thesis also gives an overview of changes in musical events, music bands and folk ensembles in the individual villages of Czech Banat. It describes the musical events in Svatá Helena, focusing mainly on local musical activities such as folk ensemble or playing the soprano recorder, or the traditional Baptist Mandolin Orchestra. Part of the work is also an overview of the festivals that are currently held in Banat, including interviews and additional photographs.

KEYWORDS

Czech Banat, christian song-book, folklore creation, music festival, Saint Helena

Obsah

Úvod	8
1 Historie osídlení.....	11
1.1 Kolonizace Banátu českým obyvatelstvem	11
1.1.1 Etapy kolonizace.....	11
1.2 Současné české vesnice v Banátu	13
1.3 Reemigrace	14
1.4 Život v Banátu a odchod do Čech z pohledu pamětnice.....	15
2 Obecný nástin hudebního dění v Banátu	17
2.1 Důležitost církve v místním hudebním životě	17
2.1.1 Náboženská situace v Banátu v minulosti	17
2.1.2 Náboženská situace v Banátu v současnosti.....	18
2.2 Církevní hudba v Banátu	19
2.2.1 Kancionál: Společný zpěvník českých a moravských diecézí	19
2.2.2 Český kancionál svatováclavský	20
2.2.3 Salve Regina: poutnický kancionál pro poutě a laické pobožnosti	20
2.2.4 Křesťanský kancionál. K probuzení a pěstování života z Boha	21
2.3 Lidové tradice	21
2.3.1 Tradiční oděv.....	22
2.3.2 Rodinné svátky a obřady	23
2.3.3 Křesťanské svátky	24
2.4 Folklorní tradice.....	26
2.4.1 Slovesný folklor.....	26
2.4.2 Hudební folklor	27
2.4.3 Taneční folklor	27

3	Hudební život v jednotlivých vesnicích	28
3.1	Gerník	28
3.1.1	Kapela Bohemia	29
3.1.2	Muzikologický výzkum v Gerníku.....	29
3.2	Rovensko	30
3.3	Šumice	30
3.4	Bígr	31
3.5	Eibenthál	31
3.6	Velký Perek.....	31
4	Hudební život v obci Svatá Helena	33
4.1	Kroužek hry na sopránovou zobcovou flétnu	33
4.2	Taneční dílna.....	33
4.3	Folklorní soubor.....	34
4.4	Muzikologický výzkum ve Svaté Heleně	34
4.5	Baptistický mandolínový orchestr	35
4.5.1	Repertoár, melodie, harmonie	36
4.6	Výuka hudební výchovy v obci Svatá Helena	36
4.6.1	Učebnice hudební výchovy, nakladatelství Nová škola	37
4.6.2	Učebnice hudební výchovy, nakladatelství SPN.....	38
5	Současný hudební život v Banátu.....	39
5.1	Festival Banát	39
5.1.1	Historie festivalu Banát	39
5.1.2	Hlavní cíle festivalu Banát	40
5.1.3	Hudební kapely, hudební soubory na festivalu Banát	40
5.1.4	Nehudební nabídka festivalu	41

5.1.5	Folklorní část festivalu	41
5.1.6	One World Romania.....	42
5.2	Folklorní festival Čechů žijících v Rumunsku	42
5.2.1	Hudební soubory a kapely	42
5.3	Garana Jazz Festival	43
Závěr.....		44
Seznam použitých informačních zdrojů		47
Přílohy		50

Úvod

Téma bakalářské práce vycházelo z mého zaujetí a obliby českého Banátu v Rumunsku. První seznámení s tímto místem pro mě bylo velkým překvapením. Jednak jsem byla zaujata skromným životem zdejších obyvatel, kteří i v dnešní době nosí tradiční lidové kroje, a i v Rumunsku si stále udržují svůj mateřský český jazyk a jednak mě zaujal především mandolinový orchestr ze Svaté Heleny, který má v současnosti téměř padesátiletou tradici. Již na první pohled bylo zřejmé, že místní obyvatelé si velmi pevně udržují určité tradice, a to včetně těch hudebních. Proto jsem se rozhodla svou práci přiblížit zdejší hudební dění od minulosti až do současnosti.

Hlavním cílem této práce je podání celkového přehledu o hudebním životě v Banátu v Rumunsku v minulosti, o proměnách tohoto hudebního dění, a o jeho podobách v současnosti. Dále si klademe za cíl přiblížení života místních krajanů, ať už se týká duchovní stránky jejich života a s ním spojených křesťanských svátků, tradic či písní a kancionálů, nebo přiblížení lidových tradic místních obyvatel, jejich nejdůležitějších svátků a slavností a k tomu se vážící lidovou tvorbu a folklór, ať už slovesný, taneční, či hudební. V této práci tedy usilujeme o podání uceleného přehledu o místech, kde se hudba obecně nejvíce tvořila a vyvíjela, jak vypadala duchovní a lidová hudba v jednotlivých vesnicích. Práce má za cíl také objasnit a podrobněji popsat hudební dění v současnosti, především místní hudební soubory a kapely, orchestry nebo folklorní či jiné festivaly.

Co se týče zdrojů a pramenů, nejvíce jsem čerpala z knihy Dersideria Gesce, vydané v roce 2013¹, která mi byla významným zdrojem informací především pro kapitoly, kde je popsána historie problému, územní rozložení českých vesnic, či tradiční oděv nebo rodinné a křesťanské svátky zdejších obyvatel. Mnoho informací jsem také čerpala z publikace Františka Hruzy², která mi taktéž byla velmi významným zdrojem. Dalším velmi důležitým zdrojem informací při psaní této bakalářské práce byly také internetové zdroje. Nejvíce jsem

¹ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013. ISBN 978-80-87054-31-4.

² HRUZA, František. *Vrátili jsme se do vlasti--: svědectví o životě Čechů z banátských Karpat 1823-2003*. Ústí nad Labem: Severočeská vědecká knihovna spolu se Severočeským klubem spisovatelů, 2013. ISBN 978-80-7055-192-5

čerpala z internetových stránek vesnice Svatá Helena³, a to především pro popis místních školních i mimoškolních aktivit nebo místního duchovního života, k jehož popisu mi dobře posloužily internetové stránky Ministerstva zahraničních věcí České republiky.⁴ Nejcenějším zdrojem informací pro mě však byly zdroje orální, tedy rozhovory s bývalými⁵, či současnými⁶ obyvateli Svaté Heleny, jejichž informace byly použity především pro kapitolu, která podrobněji popisuje vesnici Svatá Helena. Dalšími cennými zdroji informací pro mě byly také emailové komunikace s organizátory hudebních festivalů⁷, či s učitelem ze Svaté Heleny⁸.

Bakalářská práce nejprve popisuje historii problému, tedy kolonizaci Banátu převážně českým obyvatelstvem, které probíhalo v devatenáctém století ve třech kolonizačních etapách. Následně práce popisuje dnešní podobu Banátu a rozložení šesti českých vesnic – Svaté Heleny, Eibenthálu, Bígru, Gerníku, Rovenska a Šumice. Následuje popis duchovní hudby včetně důležitosti církve pro místní obyvatelstvo, podání přehledu o nejdůležitějších křesťanských svátcích a nejčastěji užívaných křesťanských kancionálech. Práce též přibližuje lidovou tvorbu, tradiční oděv, rodinné a křesťanské svátky a dále folklorní tvorbu, ať už slovesnou, taneční nebo hudební. Usilujeme o celkový přehled o hudebním dění v jednotlivých českých vesnicích v Banátu, zejména o hudebních souborech a kapelách, které zde působily v minulosti nebo zde působí dodnes včetně jejich repertoáru a používaných hudebních nástrojích. Obci Svatá Helena věnujeme ze všech vesnic největší pozornost. Podrobněji popisujeme minulé i aktuální hudební dění, jako například kroužek hry na sopránovou zobcovou flétnu, taneční dílny a taneční soubor a dále folklorní soubor, či baptistický mandolínový orchestr taktéž včetně jejich repertoáru a důvodu působení. Nakonec přibližujeme současný hudební život v Banátu. Ve vesnici Eibenthál se pravidelně již několik let koná velmi oblíbený Festival Banát, na kterém vystupují především české

³ *Mimoškolní činnost* [online]. 2008 [cit. 2019-3-16]. Dostupné z: <http://www.svata-helena.eu/mimoskolni.htm>

⁴ [online]. [cit. 2018-12-13]. Dostupné z: <https://www.mzv.cz/bucharest/cz/krajane/historie.html>

⁵ Osobní rozhovor s Marií ČERNÍKOVOU, nar. 1924, pamětnicí ze Svaté Heleny. Cheb, 22. 12. 2018

⁶ Osobní rozhovor s Marií HRŮZOVOU, žijící ve vesnici Svatá Helena. Svatá Helena, 20.8. 2018

⁷ Emailová komunikace s organizátory festivalu Banát. 18.2.2019.

⁸ Emailová komunikace s Petrem Skořepou, učitelem ze Svaté Heleny. 17.12.2018.

kapely, ale vedle tohoto festivalu se zde každé dva roky koná také Folklorní festival Čechů žijících v Rumunsku, proto podrobněji popisujeme tyto dva důležité festivaly a vedle nich další současné hudební dění v Banátu.

Součástí bakalářské práce jsou také přílohy, které obsahují fotografie například tradičního lidového kroje při slavení křesťanského svátku, mandolínového orchestru v minulosti i v současnosti nebo fotografie z místních festivalů, ať už z Festivalu Banát nebo z festivalu folklorního. Dále přílohy obsahují notové zápisy a ukázky písní a skladeb z křesťanských kancionálů nebo ze zpěvníku mandolínového orchestru. V poslední řadě také rozhovory s pamětníky, či obyvateli českých vesnic, či rozhovory s organizátory festivalu Banát. Přílohy obsahují také videozáznam baptistického mandolínového orchestru.

1 Historie osídlení

Počátky kolonizace Banátu sahají do 1. pol. 18. století. Banát, který tehdy tvořilo šest krajů a 13 obcí, se roku 1718 díky Požarevackému míru dostal pod nadvládu Rakouska. Zprvu byl podřízen vojenské správě a následně, v 50. letech, civilní správě. Od roku 1778 byl Banát přiřazen k Uhrám a od té doby habsburští císaři, zejména Marie Terezie a Josef II., svými nařízeními podporovali postupnou kolonizaci Banátu a sami zde založili několik desítek obcí pro obyvatelstvo rakouské říše. Kolonizace Banátu byla tedy vždy řízená státem, avšak po smrti Josefa II. toto řízení ustává a začínají na území Banátu přicházet obyvatelé ze své vlastní iniciativy. Během 18. století imigrovalo do Banátu přibližně 80 000 osob.⁹

1.1 Kolonizace Banátu českým obyvatelstvem

Čechy byly od roku 1749 součástí rakouské monarchie, později nazývané Rakouské císařství, kterému vládl František I. Především chudé obyvatelstvo stále sužovala robota a služba armádě. Chudý lid proto využíval jakoukoli příležitost „jít za něčím lepším“, ať už v rámci Rakouského císařství či mimo něj, a proto se od 20. let 19. století začíná osidlovat území Banátu českým obyvatelstvem.¹⁰

1.1.1 Etapy kolonizace

České obyvatelstvo přicházelo na území Banátu celkem ve třech migračních vlnách. První etapa kolonizace probíhala v letech 1823-1825. Jednalo se především o rodiny chudých dřevařů, kovářů, truhlářů a dělníků ze středních a jihozápadních Čech. Po cca dvouměsíční cestě na vozech tažených voly založilo 52 rodin osadu Elizabeta a následně dalších asi 30 rodin osadu Svatá Helena. V letech 1846-1847 byla však osada Elizabeta zrušena a její obyvatelé se přestěhovali do dva km vzdálené Svaté Heleny.

⁹ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 26-27. ISBN 978-80-87054-31-4.

¹⁰ HRUZA, František. *Vrátili jsme se do vlasti--: svědectví o životě Čechů z banátských Karpat 1823-2003*. Ústí nad Labem: Severočeská vědecká knihovna spolu se Severočeským klubem spisovatelů, 2013, s. 7. ISBN 978-80-7055-192-5.

Druhá vlna kolonizace probíhala v letech 1826-1828 a byla již mnohem více organizovaná než vlna předchozí. Zvláštní vyhláška vydaná císařskou Dvorní komorou roku 1826 zajišťovala migrantům podmínky pro jejich úspěšný převoz do Banátu. Jednalo se například o zajištění přepravy na parnicích po Dunaji nebo poskytnutí peněžní denní podpory. Dále vyhláška zajišťovala osvobození od vojenské služby a od placení daní. Po celých Čechách byly tehdy vyvěšovány poutače k vystěhování, čímž se kolonizace Banátu ještě více podpořila. Podmínky pro vystěhování a následné osídlení Banátu byly velmi výhodné. Na vystěhovalecký seznam se zapsalo 1500 osob, přestože předpoklad byl pouze 500-600 osob. Nakonec se do Banátu během druhé etapy kolonizace přestěhovalo několik set českých rodin a ty založily například osady Gerník, Rovensko, Bígr, Eibenthal a Šumice, které tam existují dodnes.

Třetí etapa kolonizace započala roku 1862 a skončila roku 1864. Během těchto let byly osídleny osady Klopodie a Velký Perek. Osada Klopodie byla založena Rumuny již ve 13. století. Během 15. - 18. století sem přicházely srbské, německé nebo maďarské rodiny. V roce 1862 se v Klopodii usadilo pouze 40 českých rodin a jelikož tvořily málo početnou skupinu, asi třetinu obyvatel, později se stěhovaly do okolních rumunských měst. Podobně na tom byl i Velký Perek, který taktéž založili Rumuni již ve 13. století. Mezi lety 1852-1853 do Velkého Pereku postupně přicházeli především Rusíni z východního Slovenska, Němci z Mistelbachu, šarišští Slováci a Maďaři. České obyvatelstvo osídlilo Velký Perek v roce 1863, nicméně jednalo se o přibližně 50 rodin, které zde tvořily nejméně početnou skupinu. Postupem času se počet Čechů v této vesnici stále snižoval a dnes už tato komunita téměř zanikla.¹¹

¹¹ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 33-42. ISBN 978-80-87054-31-4.

1.2 Současné české vesnice v Banátu

Rumunský Banát je území ležící na jihozápadě Rumunska u srbských hranic. Je ohraničeno řekami Tisou, Dunajem, Maruší a také západními Karpaty. Dnes se v něm nachází celkem šest českých vesnic a to Svatá Helena, Gerník, Rovensko, Bígr, Eibenthal a Šumice.¹²

Svatá Helena, patřící pod obec Coronini, je nejstarší českou vesnicí v Banátu.¹³ Název Helena dostala po dceři zdejšího podnikatele se dřevem a přívlastek svatá zřejmě vznikl díky zdejším katolíkům. Téměř všichni zdejší obyvatelé pravidelně navštěvují bohoslužby nebo mše v baptistickém nebo katolickém kostele. Samozřejmě zde také stojí škola. V současnosti zde žije asi 350 obyvatel.¹⁴

Další vesnicí, která je Svaté Heleně nejbližší, je Gerník, patřící pod obec Padina Matei. Jako jediná vesnice v Banátu má svůj obecní úřad. Obec leží na vápencové půdě, což v minulosti zajišťovalo zdejším lidem zaměstnání, jelikož se zde vyrábělo vápno. V současnosti zde stojí škola. Dnes je jednou z nejstarších obcí jižního Banátu. Stojí zde římskokatolický kostel. V současnosti žije v Gerníku přibližně 500 obyvatel.

Rovensko je další ze šesti vesnic rumunského Banátu. V minulosti se tradovalo, že zdejší Rumuni nově příchozí Čechy příliš nevíтали. Jiná tradice zase pravila, že se Češi sami chtěli usadit vysoko v horách kvůli strachu z řeky Dunaj. Rovensko je totiž nejvýše položenou obcí v Banátu, a možná i proto je jednou z nejnavštěvovanějších a nejoblíbenějších vesnic v Banátu. Dnes zde stojí římskokatolický kostel a škola. V současnosti zde žije přibližně 90 obyvatel.

Další vesnicí, nejvzdálenější a nejseverněji položenou od všech ostatních, je vesnice Šumice. Tuto obec založilo 16 českých rodin převážně ze středních Čech roku 1827. Zajímavostí je, že zde stojí nejmenší škola v celé Evropě, kde je vyučováno pouze pět dětí. Stojí zde i kulturní dům, který však není příliš využíván. Protože zde byly relativně špatné a

¹² HRUZA, František. *Vrátili jsme se do vlasti--: svědectví o životě Čechů z banátských Karpat 1823-2003*. Ústí nad Labem: Severočeská vědecká knihovna spolu se Severočeským klubem spisovatelů, 2013, s. 11 a 63. ISBN 978-80-7055-192-5.

¹³ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 50. ISBN 978-80-87054-31-4.

¹⁴ HRUZA, František. *Vrátili jsme se do vlasti--: svědectví o životě Čechů z banátských Karpat 1823-2003*. Ústí nad Labem: Severočeská vědecká knihovna spolu se Severočeským klubem spisovatelů, 2013, s. 13-18. ISBN 978-80-7055-192-5.

složité podmínky pro život, mnoho obyvatel se z Šumice odstěhovalo do sousedních vesnic v jižním Banátu. Po druhé světové válce se následně devět českých rodin vrátilo zpět do své vlasti, do Československa.

Vesnice Bígr, založená roku 1827 českým obyvatelstvem převážně z Plzeňska, leží na úpatí vrchu Kopřiva a rozložením připomíná tvar kříže. V minulosti byl v nedaleké obci Cozlu kamenouhelný důl, který zajišťoval většině místních obyvatel zaměstnání. V posledních letech už tento důl nebyl tolik používán. To zapříčinilo vznik největšího místního problému, málo pracovních míst, nemožnost být zaměstnán, a tudíž velmi nejistou budoucnost. Proto mnoho obyvatel migrovalo zpět do Čech. Dnes zde stojí kostel Nejsvětější trojice a škola. V roce 2008 zde bylo asi 256 českých obyvatel.

Nejméně vzdálenou vesnicí od Bígru, je vesnice Eibentál, která je zároveň poslední českou vesnicí v Banátu. Eibentál byl založen mezi lety 1826-1827 českým obyvatelstvem. Zpočátku byla vesnice položena mnohem výše než dnes. Kvůli nedostatku podzemní vody se však vesnice později přesunula níž, do údolí Tisovice. V minulosti se zde těžil antracit, byla to tedy hornická vesnice. Později musel být však důl zavřen, což opět zapříčinilo nedostatek pracovních míst, tudíž se mnoho zdejších obyvatel vracelo zpět do své původní vlasti. Od roku 1912 zde stojí kostel sv. Jana Nepomuckého, který je přezdíván katedrálou Čechů v Banátu. Je totiž ze všech kostelů nejprostornější. V Eibentálu se nachází také škola, která je největší školou v Banátu a je pojmenovaná po českém spisovateli Aloisi Jiráskovi. Dnes vesnice patří pod obec Dubova a žije zde asi 300 obyvatel.¹⁵

1.3 Reemigrace

Jak již bylo zmíněno, někteří obyvatelé Banátu začali postupně odcházet do jiných zemí. Nejednalo se jen o návrat do původní české vlasti, ale na konci 19. století mnoho obyvatel českých vesnic, zejména Svaté Heleny, odešlo za lepšími podmínkami do zahraničí. Někteří

¹⁵ HRUZA, František. *Vrátili jsme se do vlasti--: svědectví o životě Čechů z banátských Karpat 1823-2003*. Ústí nad Labem: Severočeská vědecká knihovna spolu se Severočeským klubem spisovatelů, 2013, s. 29-40. ISBN 978-80-7055-192-5.

odcházeli do Bulharska, zde tito migranti založili obec Vojvodovo. Dále pak, v roce 1922, mnoho obyvatel z Banátu odcházelo do Argentiny.¹⁶

Na území Česka přicházeli obyvatelé zejména ze Svaté Heleny, a to ve dvou hlavních vlnách. První transport probíhal po skončení druhé světové války, v letech 1947-1949. Helénští byli zpočátku nadšeni, že jsou zpět ve své vlasti, nicméně navyknout si na zdejší režim pro ně nebylo snadné. Usadili se především na Chebsku a Karlovarsku. A zde, stejně jako všude jinde, bylo ještě prostředí dost „německé“. Problém byl i se zaměstnáním. V Banátu se všichni živilí zemědělstvím, zde ale vznikala otázka, co dělat dál. Nicméně i přesto, že začátky zde nebyly snadné, Helénští si nakonec velmi rychle uvykli na zdejší podmínky. Další novou příležitostí vrátit se zpět do své vlasti, byla pro obyvatele Banátu sametová revoluce v tehdejší Československu. Po roce 1989 se proto mnoho obyvatel, zejména mladých rodin, rozhodlo vrátit zpět do své vlasti. Důvodem jistě byla láska k české zemi, ale také špatná hospodářská situace v Banátu. Migranti se usadili zejména na Chebsku, Sokolovsku, Žatecku, Lovosicku, Plzeňsku nebo v okolí Ústí nad Labem.¹⁷

1.4 Život v Banátu a odchod do Čech z pohledu pamětnice

O tom, jak se žilo ve vesnicích českého Banátu ví své pamětnice Marie Černíková, dnes čtyřicetiletá žena, která pochází právě z vesnice Svatá Helena. Dle jejích slov se na Svaté Heleně jí a její rodině žilo relativně dobře. Sama paní Černíková už od dětství velmi ráda pracovala na poli a pomáhala, kde se dalo. Když se potom jako mladá vdala, s manželem měli hospodářství, a i zde se jim dařilo. Ale práce bylo opravdu mnoho, ať už na poli, doma nebo okolo hospodářství. Když pak okolo roku 1947 přišla delegace z Čech s nabídkou, že se místní mohou přestěhovat zpět do své vlasti, aby zalidnili pohraničí, mnoho místních včetně paní Černíkové s nabídkou souhlasili, přičemž nejčastěji se jednalo hlavně o mladé rodiny, které samozřejmě chtěly do Čech hlavně za účelem lepších pracovních

¹⁶ HRUZA, František. *Vrátili jsme se do vlasti--: svědectví o životě Čechů z banátských Karpat 1823-2003*. Ústí nad Labem: Severočeská vědecká knihovna spolu se Severočeským klubem spisovatelů, 2013, s. 43. ISBN 978-80-7055-192-5.

¹⁷ HRUZA, František. *Vrátili jsme se do vlasti--: svědectví o životě Čechů z banátských Karpat 1823-2003*. Ústí nad Labem: Severočeská vědecká knihovna spolu se Severočeským klubem spisovatelů, 2013, s. 57-61. ISBN 978-80-7055-192-5.

příležitostí. Atak i paní Marie Černíková, tehdy ve věku 24 let, spolu se svým manželem, rodiči a dalšími obyvateli Svaté Heleny, opouští v roce 1949 tento malebný kraj a vrací se zpět do vlasti svých předků. Nakonec dodává, že přestože se na Svaté Heleně žilo dobře, byť těžko, vždy se tam cítila jako cizí, atak je ráda, že mohla nakonec žít ve své vlasti, doma.¹⁸

¹⁸ Osobní rozhovor s Marií ČERNÍKOVOU, nar. 1924, pamětnicí ze Svaté Heleny. Cheb, 22. 12. 2018

2 Obecný nástin hudebního dění v Banátu

Obyvatelé rumunského Banátu si od minulosti až do současnosti stále ponechávají svůj mateřský jazyk, tedy jazyk český. A to jak při běžném vyprávění, tak i při zpěvu lidových nebo duchovních písní. Český jazyk zdejších krajanů je však poněkud archaický. Rumunský Banát byl již v minulosti velmi zajímavým místem pro výzkum, a proto se v letech 1961-1962 vydal tým výzkumných pracovníků Československé a Rumunské akademie věd do českých vesnic v Rumunsku a prováděli zde výzkumy, ať už bibliografické, či muzikologické.¹⁹ Tým odborníků, který zkoumal hudební dění, nasbíral přes 700 českých lidových písní a říkadel, které tematicky rozřídil na lyrické – těch je nejvíce, dále pak na milostné, žertovné, epické a epicko-lyrické, hornické a dělnické, obřadní, přírodní a dětské písně a říkadla. Přičemž nejvíce jich bylo sebráno v obci Bígr a nejméně v Eibenthalu. Již tehdy to však byl velmi úspěšný výzkum, neboť zde v té době nežilo mnoho Čechů.²⁰

2.1 Důležitost církve v místním hudebním životě

2.1.1 Náboženská situace v Banátu v minulosti

Přestože v Rumunsku dominuje pravoslavné křesťanské vyznání, kolonisté z Čech byli především vyznání římskokatolického. Duchovní život a otázky s ním spjaté byl pro české kolonisty vždy velmi důležitý. Traduje se, že si kolonisté stavěli dřevěné modlitebny ihned po osídlení. V takových modlitebnách si bohoslužby či pobožnosti vykonávali obyvatelé zpravidla sami. Roku 1847 byl ve vesnici Eibentál vystavěn dřevěný kostel a zděná fara. Ve stejném roce také byla vystavěna fara na Gerníku, pod kterou patřila Svatá Helena, Rovensko, Bígr a dalších pět rumunských obcí. Prvním farářem v Gerníku byl Čech František Unzeitig z České Třebové. On sám řídil výstavbu velkého farního kostela v Gerníku, kostela Nejsvětější Trojice v Bígru a kostela ve Svaté Heleně. Ve farním kostele v Gerníku následně působilo mnoho farářů různých národností, například maďarské, německé, chorvatské nebo slovenské. Do těchto filiálních kostelů, jelikož byly relativně

¹⁹ ŠEBESTA, Josef. *Hudební projevy české menšiny v rumunském Banátu*, in: *Miscellanea z výročních konferencí 1999 a 2000*, Česká společnost pro hudební vědu, Praha 2001, s. 92. ISBN 80-238-7956-1.

²⁰ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 332. ISBN 978-80-87054-31-4.

daleko, později kněží dojížděli z okolních měst už jen příležitostně, a to zejména na křtiny, svatby, pohřby a další zvláštní příležitosti. Většinu času vedli proto bohoslužby zpravidla starší kostelníci, tzv. modliči nebo místní učitelé.²¹

Obci Svatá Helena bude v této práci věnována největší pozornost, proto místní náboženská situace bude popsána trochu podrobněji.

V minulosti ve Svaté Heleně převládalo hlavně vyznání evangelické a v nedaleké Svaté Alžbětě vyznání katolické. Po roce 1847 se ale obě tyto vesnice sloučily a obyvatelé žili ve Svaté Heleně, a tudíž zde bylo dvojí náboženské vyznání. Na konci 19. století se mnoho evangelíků rozhodlo odejít ze země buď do Argentiny, Bulharska nebo zpět do Čech. Od roku 1921 se začali zdejší evangelíci připojovat k baptistům, kteří si svou modlitebnu postavili roku 1923. Roku 1966 se evangelický kostel zcela rozpadl a zbylí evangelíci se připojili ke zdejší církvi Bratské jednoty baptistů, a jelikož se počet baptistů rozrůstal, od roku 1982 využívali baptisté původní evangelickou modlitebnu.²²

2.1.2 Náboženská situace v Banátu v současnosti

Všechny výše zmíněné kostely a farnosti v Banátu patřily kdysi pod Temešvárskou diecézi. V současnosti se zde nacházejí celkem tři farnosti. Jako první se zde nachází farnost gernická, pod kterou spadá Gerník s místním děkanem Václavem Maškem. Dále pod tuto farnost patří Rovensko, Bígr a také obce Liubcova a Berzasca, které jsou národnostně smíšené. Pod další farnost, novomoldavskou, spadá národnostně smíšená obec Zlatica, Eibentál a Svatá Helena. Banátská vesnice Šumice dnes patří pod Baile Herculane, odkud právě do Šumice místní farář dojíždí.

V minulosti byly v Banátu především katolíci a evangelíci, nicméně v současnosti v celém Banátu převažuje jednak katolické vyznání, ke kterému se hlásí asi dvě třetiny místních obyvatel a jednak baptistické vyznání, ke kterému se hlásí jedna třetina obyvatel.²³

²¹ [online]. [cit. 2018-12-13]. Dostupné z: <https://www.mzv.cz/bucharest/cz/krajane/historie.html>

²² [online]. [cit. 2018-12-13]. Dostupné z: <https://www.svata-helena.eu/na-minulost.htm>

²³ [online]. [cit. 2018-12-13]. Dostupné z: <https://www.mzv.cz/bucharest/cz/krajane/historie.html>

„Kostely jsou všude kromě Gerníka skromné, ale všechny malebné, vzorně upravené a hojně navštěvované, svátečních bohoslužeb se zúčastňuje většina obyvatelstva. Přítomnost Boha tu člověk odjinud pocítuje nejen v kostele a v nádherné, byť trochu drsné krajině, ale i uvnitř mnoha domácností, kde se ještě před společným jídlem nahlas všichni modlí Otče nás a Zdrávas Maria. Naši krajané se mezi sebou také nadále zdraví "Pochválen buď Pán Ježíš Kristus", v hornickém prostředí pak "Zdař Bůh".“²⁴

2.2 Církevní hudba v Banátu

V běžném životě zdejších krajanů je nedělní bohoslužba jednoznačně nejvyšší společenskou událostí týdne. Téměř všichni obyvatelé vesnice se na nedělní shromáždění oblékají do nejlepších šatů, které mají, přičemž ženy lze často i v současnosti vidat na nedělních bohoslužbách ještě v kroji. V místních kostelech lze spatřit mnoho kancionálů, zejména katolických, které byly vydávány v devadesátých letech v Čechách.²⁵ Ve zdejších kostelech se zpívalo a stále zpívá především ze Společného kancionálu českých a moravských diecézí, ze Svatováclavského kancionálu a z Kancionálu Salve Maria, který obsahuje hlavně písně poutnické a mariánské.²⁶

2.2.1 Kancionál: Společný zpěvník českých a moravských diecézí

Společný kancionál českých a moravských diecézí, vydaný v devadesátých letech v Čechách, byl takřka ihned po vydání přivezen do českých vesnic v Rumunsku.²⁷ Tento zpěvník je určen hlavně pro římskokatolickou církev. Má téměř 600 stran, přičemž obsahuje více než 900 křesťanských písní. Písně v tomto kancionálu jsou seřazeny tematicky.

První část kancionálu tvoří modlitby, především osobní, společné, nebo denní modlitby církve.

²⁴ SVOĐODA, Jaroslav: Česká menšina v Rumunsku, Sdružení Banát, edice Češi na Balkáně, Praha 1999

²⁵ ŠEBESTA, Josef. *Hudební projevy české menšiny v rumunském Banátu*, in: Miscellanea z výročních konferencí 1999 a 2000, Česká společnost pro hudební vědu, Praha 2001, s. 93. ISBN 80-238-7956-1.

²⁶ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 332. ISBN 978-80-87054-31-4.

²⁷ Tamtéž, s. 332.

Za nimi následují duchovní písně, které se váží k církevním svátkům, jako například písně postní, velikonoční, adventní a vánoční, například: „Narodil se Kristus Pán“, „Splnilo se písmo svaté“, „Adeste fideles“ nebo „Čas radosti, veselosti“, jenž má odlišnou melodii, než stejnojmenná česká „koleda“.

V kancionálu se také nacházejí písně k Ježíši Kristu, či k Panně Marii. Nakonec lze ve zpěvníku nalézt písně mešní či příležitostné a poslední písní kancionálu je česká státní hymna „Kde domov můj“.²⁸

2.2.2 Český kancionál svatováclavský

Na území Banátu se také zpívalo ze starého českého kancionálu nazývaného Svatováclavský.²⁹ Kancionál, vydaný roku 1947 Pražským Ordinariátem obsahuje stejně jako většina kancionálů písně vztahující se k svátkům liturgického roku – velikonoční nebo vánoční, například „Chtíc, aby spal“ nebo „Veselé vánoční hody“. Kancionál Svatováclavský dále obsahuje nejstarší duchovní píseň „Hospodine, pomiluj ny“ nebo také českou státní hymnu.³⁰

2.2.3 Salve Regina: poutnický kancionál pro poutě a laické pobožnosti

Další kancionál, který místní krajané používají, je poutnický kancionál Salve Regina. Do této oblasti byl stejně jako Společný kancionál českých a moravských diecézí přivezen z Čech v devadesátých letech. Kancionál obsahuje písně mariánské – tedy písně věnované Panně Marii a písně poutnické, které se zpívají při procesích a poutích.³¹ V kancionálu se nachází 823 písní, které jsou tematicky rozdělené například na písně při pouti nebo křížové cestě, dále na písně mariánské, či na písně k loučení se s poutním místem a písně k návratu

²⁸ *Kancionál: Společný zpěvník českých a moravských diecézí*. 17. vyd., 5. (1. opr.) ve Zvonu. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-095-8.

²⁹ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 332. ISBN 978-80-87054-31-4.

³⁰ *Český kancionál svatováclavský: průvod vyrhan*. Praha: Universum, 1947.

³¹ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 332. ISBN 978-80-87054-31-4.

domů. Není výjimkou, když písně mají více než dvacet slok. Co se týče melodie těchto písní, jsou zpravidla velmi jednoduché a snadno zapamatovatelné, což je dáno jejich účelem k poutním, či laickým pobožnostem.³²

2.2.4 Křesťanský kancionál. K probuzení a pěstování života z Boha

V Banátu, konkrétně v baptistické církvi ve Svaté Heleně, se ke zpěvu při nedělních bohoslužbách používá Křesťanský kancionál.³³ Tento více než sto let starý kancionál vydaný roku 1916 je podobně jako ostatní kancionály také členěn tematicky. První část s názvem „Evanjelium“ obsahuje písně o životě a smrti Ježíše Krista. Druhá část „Dílo Ducha svatého“ obsahuje například písně o následování, o víře a také písně díky a chval. Třetí oddíl, jenž nese název „Církev“ obsahuje písně o křtech, o rodině, či písně sborové a modlitebné. V tomto kancionálu je zpravidla u většiny písní také notový zápis, nicméně některé písně ho postrádají a obsahují jen texty, které jsou však nápěvy pro písně, které notový zápis mají. Notové zápisy jsou zde ve čtyřhlasé úpravě a zpravidla každá fráze je u každé písně zakončena korunou, po které následuje kratší pauza a následně další fráze taktéž zakončená korunou. V kancionálu lze výjimečně nalézt písně či melodie, které jsou původně například od skladatele Johanna Sebastiana Bacha, či Wolfganga Amadea Mozarta.³⁴

2.3 Lidové tradice

Lidové tradice a folklór neodmyslitelně patří k životu v rumunském Banátu. Místní lidé si již po dlouhá desetiletí zachovávají své tradice, ať už se týkají tradičního oděvu, rodinných či náboženských svátků, nebo hudby a tance, a to v různé míře až do dnešních dnů.

³² MALÝ, František. *Salve Regina: poutnický kancionál pro poutě a laické pobožnosti*. Brno: Salve, 1992.

³³ Osobní rozhovor s Marií HRŮZOVOU, žijící ve vesnici Svatá Helena, 20.8.2018.

³⁴ *Křesťanský kancionál k probuzení a pěstování života z Boha*. 4. vyd. Praha: nakl. Křesťanského spolku mladíků v Čechách, 1916.

2.3.1 Tradiční oděv

Typický lidový kroj obyvatel Banátu se v každé vesnici poněkud liší, nicméně společné znaky u nich lze nalézt. Už na první pohled tyto lidové kroje připomínají typický oděv evropských venkovanů z přelomu 19. a 20. století.³⁵

Obecně lze oblečení rozdělit na pracovní, které se nosí v týdnu a sváteční, které se nosí v neděli do kostela, či na zvláštní příležitosti. Oblečení žen je velice podobné oděvu, který se v 19. století nosil v Čechách. Základním prvkem je spodnička, která musela být vždy velmi dobře naškrobená, v některých vesnicích, zejména v Gerníku, se nosily tři až čtyři spodničky na sobě. Na tu pak patřila dlouhá široká sukně, na kterou se zpravidla vázala ještě zástěra. K sukni měla žena většinou i tzv. jupku, která byla v ramenou našasená a zpravidla na ní byly různé krajky, či volánky. Takový kroj nakonec doplňoval ještě šátek na hlavu, který se vázal pod bradou. Tyto ženské kroje lze ještě spatřit u místních žen i v dnešní době, nicméně nosí je zpravidla starší ženy, ty mladší si kroj oblékají na výjimečné příležitosti, jako například na festivaly nebo slavnosti, či na svátky. Není výjimkou, když žena vlastní až padesát párů sukní a kabátků, či sto zástěr nebo až tři sta šátků.

Mužský oděv tvořil pouze tmavý oblek a košile s kravatou. Často zdejší muži nosí i pokrývku hlavy, klobouky, které ovšem zpravidla neodkládají, pokud jsou ve společnosti.

Tradiční dětský oděv vyniká především typickou ozdobnou čepičkou, která má na okrajích dobře naškrobenou krajkou. Tato ozdobná čepička je stejná jak pro chlapce, tak pro dívky. Liší se pouze barvou, modrou či růžovou.³⁶

³⁵ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina a Jiří KVAČEK. *Český Banát: život a tradice českých obyvatel rumunského Banátu*. Praha: Národní muzeum, 2009, s. 51. ISBN 978-80-7036-250-1.

³⁶ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 354-355. ISBN 978-80-87054-31-4.

2.3.2 Rodinné svátky a obřady

Místní tradice lze snadno pozorovat při různých rodinných svátcích či obřadech. Jelikož je pro místní velmi důležitá víra v Boha, i jejich oslavy svátků jsou s kostelem a náboženstvím úzce spjaté.

Hned po narození dítěte jsou prvním slavnostním rodinným obřadem křtiny. Zpravidla to byl čistě rodinný svátek, kdy kněz, pokud to bylo možné, přijel do rodiny. Křtin se účastnili starší sourozenci, rodiče, kněz a kmotři, kteří byli považováni za druhé rodiče.

Pokud dítě dovrší věku sedmi let, následuje první přijímání. Dítě je na takové přijímání předem připraveno rodiči a knězem spolu s dalšími dětmi. Při slavnostní bohoslužbě se opakují sliby, které kmotři učinili při křtu a následuje první přijímání. Děti mívají v ruce bílou svíci, dívky mají navíc bílé šaty, závoj nebo věnec z bílých květin.

Ve věku dvanácti let následuje další důležitý obřad, a to biřmování. Opět mu předchází dlouhá náboženská příprava. V kostele se koná slavnostní bohoslužba s dětmi a jejich kmotry, kteří jim žehnají.

Jednoznačně největším rodinným obřadem a svátkem je svatba, které se účastní zpravidla celá vesnice. Několik týdnů před svatbou obchází nejstarší mládenec a družička vesnici a ohlašují: ³⁷ „Josef a Anna vás prosí, abyste se za ně nestyděli a vyprovodili je do chrámu Páně a ke stolu Páně.“ ³⁸ Týden před svatbou se v domě nevěsty konají velké přípravy, kdy se peče až na čtyřicet druhů cukroví či padesát dortů. V domě ženicha se zabíjí telata, vepř a drůbež a vše se chystá na svatbu. Je zvykem, že každý z vesnice nabídne něco ze svého hospodářství. Ve svatební den jdou nejprve mládenci za doprovodu hudby pro své družičky a ti pak společně jdou pro ženicha. Ten má svatební kytici a jde s celým svatebním průvodem pro svou nevěstu. V domě nevěsty pak následuje rodičovské požehnání za přítomnosti kněze. Následně pak družičky zpívají nevěstě příležitostnou svatební píseň: ³⁹ „Slunéčko vyšlo nad hory, / svítí krásně k západu, / dočkala jsem poslední den, / ten víc čekat nebudu. / Mého otce i matičku / dnes musím opustiti, / v chrámě Božím před oltářem / muži věrnost slíbiti. / ...“ ⁴⁰ Poté následuje svatební průvod, který má ustálenou podobu.

³⁷ Tamtéž, s. 393-394.

³⁸ Tamtéž, s. 393

³⁹ Tamtéž, s. 393-396

⁴⁰ Tamtéž, s. 394.

Vpředu je hudba, pak „starosvat“, za ním nejstarší mládenec s nevěstou a za nimi nejstarší družička s ženichem. Za nimi poté následuje zbytek svatebního průvodu a všichni jdou společně do kostela, kde probíhá slavnostní mše a gratulace novomanželům. Po skončení bohoslužby pokračuje svatební průvod do místa oslavy. Cestou musí ženich políbit „cikánku“, tj. ženu černou od sazí. Po cestě se zpívají písně a provádějí se různé zvyky, které se ovšem v každé vesnici liší. V místě oslavy se pak koná svatební hostina, po které se tančí a zpívají svatební písně.

Posledním velkým rodinným obřadem je pohřeb. Rozloučení se zesnulým se zpravidla koná na dvoře domu, kde kněz slouží mši za duši zemřelého. Na cestě ke hřbitovu pak pohřební průvod zpívá různé písně na přání rodiny, především však písně z kancionálů. Pohřeb malých dětí má zpravidla mnohem sentimentálnější průběh. Malá děvčata jsou do rakve vkládána v bílých šatech, mladé dívky dokonce v šatech svatebních. V bílém jsou oblečené také družičky, ostatní v černém.⁴¹

2.3.3 Křesťanské svátky

Pro místní obyvatele je náboženství a víra v Boha důležitá, možná i nejdůležitější součást života. Proto není překvapivé, že se většina tradic a zvyků řídí podle křesťanského kalendáře.

Místní obyvatelé dodržují prakticky na každý svátek kalendářního roku nějaké tradice, většinou jsou spjaté s různými pověrami a zvyklostmi, které se dědí z generace na generace. V této práci budou zmíněny jen ty nejdůležitější.

Jedním z největších svátků zdejších křesťanů jsou jednoznačně Velikonoce. Již od popeleční středy, která je sedm týdnů před Velikonocemi, je přísně zakázáno tančit, pořádat zábavy, svatby nebo křty. Tímto dnem také začíná půst. Na zelený čtvrtek se v kostelech připomíná poslední večeře Páně a v některých vesnicích se na tento den dokonce „zaváží“ zvony, aby nezvonily a takto zavázané jsou až do Velikonoční neděle. Od čtvrtka až do neděle chodí po vesnici děti s řehačkami vždy od šesté hodiny ranní až do večera a

⁴¹ Tamtéž, s. 404.

řehtačkami ohlašují klekání místo zvonů. Při tom deklamují: ⁴² „*Klekání zvoníme, / Jidáše honíme, / ó Jidáši straň se, ... Ó, ty nevěrný Jidáši, /cos to učinil, / že jsi svého Mistra / Židům prozradil, / nyčko musíš za to v pekle hořeti, / s Luciferem, d'áblem tam přebývati. / Kyrie eleison, Kriste eleison.*“ ⁴³ V noci, z bíle soboty na neděli ještě chodí děti s řehtačkami po vesnici a zpívají velikonoční koledy. V neděli ráno se pak ve vesnicích konají slavnostní bohoslužby a následně slavnostní oběd. Přestože je tento den zmrtvýchvstání radostný, stále je zakázáno tančit. Zakončení tohoto velikého svátku se koná o Velikonočním pondělí, kdy chlapi chodí na koledu, při které většinou polévají děvčata vodou a u toho zpívají velikonoční koledy.

Dalším velkým svátkem pro místní obyvatele je svátek těla a krve Páně, tzv. „Voltáře“. Při tomto svátku se ozdobí na čtyřech určitých místech čtyři oltáře a mezi nimi pak putuje průvod. U každého oltáře se čte evangelium a zpívá se píseň „svatý, svatý, svatý“ z křesťanského kancionálu. Po celý tento svátek se zpívají zvláštní písně věnované Kristu Ježíši. ⁴⁴

Dalším velmi důležitým dnem pro místní obyvatele především katolického vyznání, je pout' do Čiklavy. Jedná se o společný náboženský svátek, který se koná dvakrát ročně. Cílem pouti, na kterou se v dnešní době sjíždějí i turisté z České republiky a které se celkově účastní stovky lidí, je kostel na Mariánské skále v obci Čiklava. V čele průvodu je vždy jeden z poutníků, který nese květinami ozdobený kříž. Když pak průvod dojde do cíle, koná se zde slavnostní mše, při které probíhá adorace a až do půlnoci se zpívají křesťanské písně. ⁴⁵ Během celé této pouti se neustále zpívají písně, především mariánské, písně z kancionálů nebo textově pozměněné české lidové písně. Například „U panského dvora“, „U studánky seděla“ nebo píseň Jaroslava Hutky „Náměšť“ s pozměněným textem, který velebí Pannu Marii. ⁴⁶

⁴² GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 373-374. ISBN 978-80-87054-31-4.

⁴³ Tamtéž, s. 374.

⁴⁴ Tamtéž, s. 379-380.

⁴⁵ Tamtéž, s. 385-386.

⁴⁶ ŠEBESTA, Josef. *Hudební projevy české menšiny v rumunském Banátu*, in: *Miscellanea z výročních konferencí 1999 a 2000*, Česká společnost pro hudební vědu, Praha 2001, s. 94-95. ISBN 80-238-7956-1.

Důležitým svátkem pro místní je také svátek svaté Barbory. Při tomto svátku se zpravidla zpívají písně k Panně Marii, či hornické písně ke svaté Barboře, jež je patronkou horníků.⁴⁷ Také svátek svatého Štěpána byl zvláště pro obyvatele Svaté Heleny významným dnem. Chodilo se „na koledu“, a to v noci, kdy se musela projít celá ves. Při této „koledě“ zpíval celý pěvecký sbor ze zdejší baptistické církve v čele s dirigentem Ferdinandem Eliášem, který měl píšťalku, kterou udával tón a sbor poté zpíval křesťanské písně.⁴⁸

Posledním velkým svátkem v roce je štědrý den a Boží hod, při kterých se zpravidla ovazují ovocné stromy, následující rok přinesl bohatou úrodu. K těmto svátkům neodmyslitelně patří také zpěv vánočních českých koled.⁴⁹

2.4 Folklorní tradice

Folklorní tradice patří neodmyslitelně ke zdejšímu životu. Přestože zde dominuje hlavně folklor slovesný, například pověsti a různá vyprávění, je zde zastoupen i folklor hudební a taneční. Od minulosti až doposud zde trvá tradice zpěvu, a to hlavně u starší generace. Ženy si často spolu tiše zpívají nejrůznější náboženské nebo milostné písně, a to jak unisono, tak i dvojhlasně. V minulosti bylo ve zdejších českých vesnicích mnoho hudebních kapel, které hrály při nejrůznějších příležitostech, například při svatbách, pohřbech nebo při tanci.⁵⁰

Zdejší folklor můžeme rozdělit na slovesný, hudební a taneční.

2.4.1 Slovesný folklor

Co se týče folkloru slovesného, ten je zde zastoupen úplně nejvíce, a to hlavně v podobě různých vyprávění a historek, které se říkaly zpravidla na večerních návštěvách, tzv. „táčkách“, v hospodě nebo při práci. Jedná se především o pověrečné povídky, kam patří

⁴⁷ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 373-374. ISBN 978-80-87054-31-4.

⁴⁸ Osobní rozhovor s Marií ČERNÍKOVOU, nar. 1924, pamětnicí ze Svaté Heleny. Cheb, 22. 12. 2018

⁴⁹ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 387-388. ISBN 978-80-87054-31-4.

⁵⁰ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina a Jiří KVAČEK. *Český Banát: život a tradice českých obyvatel rumunského Banátu*. Praha: Národní muzeum, 2009, s. 95-97. ISBN 978-80-7036-250-1.

různá vyprávění o skřítcích, permonících nebo o hadech. Lze zde nalézt také mnoho kouzelných či novelistických pohádek, humoresek, anekdot či hádanek. A nakonec mnoho nejrozumnějších pověstí o zbojnicích nebo o tureckých pokladech, a nakonec různá vyprávění ze života či z vojny.

2.4.2 Hudební folklor

V místní hudební kultuře dominují hlavně písně náboženské a lidové a zároveň zde dominuje spíše hudba vokální než instrumentální. Písně se zpívají většinou jednohlasně, jelikož zdejší zpěváci nejsou zpravidla nijak školení, méně při poslechu si lze všimnout, že zpívají intonačně i rytmicky přesně. Zpívají se nejrozumnější písně o vojně, lásce, nebo písně hornické či svatební. Před rokem 1990 zde bylo mnoho orchestrů a kapel, nicméně většina z nich se později rozpadla. V jedné vesnici, konkrétně ve Svaté Heleně, je dodnes zachována tradice mandolínových orchestrů ve zdejší baptistické církvi.

2.4.3 Taneční folklor

Co se týče tance, obecně zde dominuje hlavně polka, valčík nebo tango. Stále se zde ale také tančí starodávné lidové české tance, například tzv. Veverky, Česká beseda nebo Komeník, a to zpravidla o svátcích, posvíceních nebo na svatbách. Vedle těchto tanců se zde stále udržují i tance maďarské, rumunské nebo srbské. Například čardáš, sârba, hora či ardeleana.⁵¹

⁵¹ GESCE, Desideriu a Alena Gesce, *Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku, II. díl*. Craiova: Didactica Noua, 2008, s. 98-99. ISBN 978-973-7905-50-5.

3 Hudební život v jednotlivých vesnicích

Ve vesnicích rumunského Banátu se již od minulosti hraje na mnoho hudebních nástrojů. Zpočátku si děti ručně vyřezávaly dřevěné píšťalky, nebo si vyráběly dvoustrunné „housle“ z tzv. „tuluziny“, což byl kukuřičný stvol. Od devatenáctého století se však do Banátu postupně dostávaly modernější hudební nástroje⁵², jako například harmonium, akordeony, klarinety nebo trubky.⁵³ Ty se pak zpravidla předávaly z generace na generaci. Když byly tyto nástroje přivezeny do Banátu, začaly v jednotlivých vesnicích vznikat místní amatérské hudební kapely, které tvořilo zpravidla pět až deset členů a tyto kapely začaly hrát při nejrůznějších svátcích a příležitostech, nejčastěji na svatbách, pohřbech, či na bálech. Později, v letech 1975-1980, byly ve vesnicích založeny hudební kapely hrající nejen lidovou, ale i populární hudbu a postupně rozšiřovaly svůj repertoár na písně nejen české, ale i rumunské nebo srbské.⁵⁴

3.1 Gerník

V obci Gerník vznikla již před rokem 1990 hudební skupina, která nesla název Bohema nebo Boema.⁵⁵ Z popisku u dobové fotografie vyplývá, že kapela fungovala již v roce 1982. Skládá se z osmi členů, přičemž muzikanti hrají na nejrůznější nástroje, a to na tubu, akordeon, pozouny, trubky, klarinet a velký buben. Na fotografii jsou s hudební kapelou vyfoceni i novomanželé, což dosvědčuje, že vesnické kapely hrávaly zpravidla u těchto významných společenských událostí. Zprvu hrála kapela pravděpodobně jen podle sluchu, ale v letech 1993-1995 do kapely nastoupil lékař Valentin Valta, který kapelu naučil hrát podle not, což vedlo k rozšíření jejich repertoáru. V těchto letech kapela Bohema zažívala svůj největší úspěch.⁵⁶ Přestože se po roce 1990 většina hudebních kapel, které tehdy na

⁵² GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 332. ISBN 978-80-87054-31-4.

⁵³ Osobní rozhovor s Marií ČERNÍKOVOU, nar. 1924, pamětnicí ze Svaté Heleny. Cheb, 22. 12. 2018

⁵⁴ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 332. ISBN 978-80-87054-31-4.

⁵⁵ GESCE, Desideriu a Alena Gesce, *Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku, II. díl*. Craiova: Didactica Noua, 2008, s. 99. ISBN 978-973-7905-50-5.

⁵⁶ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 336-337. ISBN 978-80-87054-31-4.

území Banátu fungovaly rozpadly, gernická kapela spolu s bígerskou jako jediné přežily a později se sloučily v gernicko-bígerskou kapelu Bohemia, která funguje dodnes.⁵⁷

3.1.1 Kapela Bohemia

Gernicko-bígerská kapela Bohemia je v současnosti tvořena čtyřmi členy. Obsazení hudebních nástrojů jsou: dva altové saxofony, elektronické klávesy a akordeon.⁵⁸ Kapela pravidelně účinkuje například na Festivalu českých krajanů žijících v Rumunsku, který se každoročně koná právě ve vesnicích Banátu.⁵⁹ A také na Festivalu Banát, který se každoročně koná ve vesnici Eibenthál. Repertoárem kapely jsou české lidové písně.⁶⁰

3.1.2 Muzikologický výzkum v Gerníku

V letech 1961-1964 byl Vladimírem Karbusickým prováděn muzikologický výzkum v Banátu. V obci Gerník byl výzkum zaměřen především na zvykosloví, a lidové zpěvy byly zkoumány pouze u dvou místních zpěvaček, hospodyně a snachy, které měly ve zvyku zpívat si společně při veškerých domácích pracích. Celkově bylo tímto výzkumem sebráno dvacet lidových písní, přičemž jednalo se především o písně taneční, obřadní a vyskytla se zde jediná epická píseň určená k pohřbu s textem:⁶¹

„Již já jdu do hrobu smutného, tmavého, své kosti skládáme, bolestně umíráme.

Tu všickí králove, veliký pánove, své ksoti skládají, bolestně umírají.“⁶²

⁵⁷ GESCE, Desideriu a Alena Gesce, *Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku, II. díl*. Craiova: Didactica Noua, 2008, s. 99. ISBN 978-973-7905-50-5.

⁵⁸ GESCE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 338. ISBN 978-80-87054-31-4.

⁵⁹ [online]. [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=oplcMUh3oII>

⁶⁰ [online]. [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=HSvnYb0qhyE>

⁶¹ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Kultura rumunských Čechů*. Písňový a hudební folklór, in: Český lid 49, 1062, s. 174.

⁶² Tamtéž, s. 175.

3.2 Rovensko

Rovenská hudební skupina byla založena již ve dvacátých letech 20. století a její fungování trvalo nejdéle ze všech kapel v Banátu. Založil ji učitel František Palát a později, pod vedením Františka Šuberta, kapela hrála na prvním ročníku festivalu české folklórní hudby v Gerníku v roce 1989.⁶³

Rovenská kapela měla kolem roku 1926 devět členů a užívané hudební nástroje byly křídlovky, tuba, heligon, klarinety a později i velký buben. Tato kapela fungovala ještě v roce 1964, nicméně později se z důvodů ekonomických a sociálních rozpadla.⁶⁴

Hlavním repertoárem této hudební skupiny byly jihočeské lidové písně především z oblasti města Tábor, neboť právě vysídlenci z Tábora založili v roce 1826 obec Rovensko. Příkladem je píseň „Od Tábora až k nám“, která jednoznačně odkazuje na vzpomínky na bývalou vlast.⁶⁵

3.3 Šumice

Šumická kapela byla založena dávno před rokem 1990.⁶⁶ V roce 1938 kapelu tvořilo osm členů, přičemž hudebníci hráli hlavně na dechové nástroje, a to na trubky, klarinety, barytony nebo tuby. Složení kapely se příliš neměnilo a roku 1980 byla kapela obohacena ještě o heligon a velký buben. Během let 1990-2000 ovšem i tato šumická kapela z důvodu ekonomický a sociálních zanikla.⁶⁷

⁶³ GESCE, Desideriu a Alena Gesce, *Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku, II. díl*. Craiova: Didactica Noua, 2008, s. 99. ISBN 978-973-7905-50-5.

⁶⁴ GESCE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 334-337. ISBN 978-80-87054-31-4.

⁶⁵ ŠEBESTA, Josef. *Hudební projevy české menšiny v rumunském Banátu*, in: *Miscellanea z výročních konferencí 1999 a 2000*, Česká společnost pro hudební vědu, Praha 2001, s. 93. ISBN 80-238-7956-1.

⁶⁶ GESCE, Desideriu a Alena Gesce, *Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku, II. díl*. Craiova: Didactica Noua, 2008, s. 99. ISBN 978-973-7905-50-5.

⁶⁷ GESCE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 333-337. ISBN 978-80-87054-31-4.

3.4 Bígr

V minulosti pravděpodobně ve vesnici Bígr fungovala místní kapela, která se později po roce 2000 sloučila s kapelou Bohema z Gerníku a utvořily spolu gernicko-bígerskou kapelu Bohemia.⁶⁸

3.5 Eibenthál

První kapelu v Eibenthále založil již v 19. století učitel František Urban. Z fotografie eibenthálské kapely z roku 1905 je zřejmé, že kapelu tvořilo pět členů, přičemž hrají pouze na dechové nástroje, a to konkrétně na tuby, trubky a klarinety. Po roce 1990 již eibenthálská kapela nesla název „Kolotoč“ a tvořilo ji šest členů, kteří hráli na pozoun, klarinet, altový saxofon a na trubky a akordeon. Do roku 2000 ovšem i tato kapela z ekonomických a sociálních důvodů zanikla.⁶⁹ Později pak ještě fungovalo tzv. akordeonové duo Václavů Kaftanů spolu s bubeníkem Václavem Voňavkou. Tato místní kapela zpravidla hrála při vesnicích společenských akcích.⁷⁰

Ve vesnici Eibenthál se v současnosti každoročně koná také Festival Banát.⁷¹

3.6 Velký Perek

Přestože k Banátu město Velký Perek dnes již nepatří, za zmínku jednoznačně stojí zdejší česká hudební kapela. Ve Velkém Pereku také žijí čeští krajané, neboť město bylo v minulosti Čechy založeno.⁷² Kapela z Velkého Pereku fungovala již v roce 1982 a tvořilo ji sedm členů. Hudebníci používali podobné nástroje jako ostatní kapely v Banátu, a to

⁶⁸ GESCE, Desideriu a Alena Gesce, *Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku, II. díl*. Craiova: Didactica Noua, 2008, s. 99. ISBN 978-973-7905-50-5.

⁶⁹ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 333-337. ISBN 978-80-87054-31-4.

⁷⁰ [online]. [cit. 2019-2-23]. Dostupné z: http://www.eibenthal.eu/DSSCR/E_DSSCR.html

⁷¹ [online]. [cit. 2019-2-23]. Dostupné z: <http://www.festivalbanat.cz/hudebni-festival-banat>

⁷² [online]. [cit. 2019-2-23]. Dostupné z: <http://www.ceskybratr.cz/archives/18483>

akordeony, pozouny, trubky a altové saxofony. Kapela stejně jako většina ostatních později zanikla.⁷³

⁷³ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 336-337. ISBN 978-80-87054-31-4.

4 Hudební život v obci Svatá Helena

Již v minulosti byl hudební život ve Svaté Heleně velmi bohatý. Vždy zde byla tradice lidových zpěvů a písní, která v podstatě přetrvává dodnes. K těmto tradičním zpěvům neodmyslitelně patří i lidové tance a díky oblibě této hudby a tanců zde postupně vznikaly taneční a folklorní soubory. V současnosti na Svaté Heleně funguje „kroužek“ hraní na sopránovou zobcovou flétnu, dětský folklorní soubor a výjimečný baptistický mandolínový orchestr.

4.1 Kroužek hry na sopránovou zobcovou flétnu

V místní základní škole již několik let funguje kroužek hry na sopránovou zobcovou flétnu. Založil ho v roce 1999 učitel z České republiky, Petr Skořepa, který je zde učitelem až doposud. Ihned po založení začalo do „kroužku“ docházet mnoho dětí. Po roce 2000 však mnoho místních rodin odcházelo se svými dětmi zpět do České republiky, a tak se počet hráčů na flétny snížil, nicméně i přesto tento „kroužek“ nadále funguje a téměř 50 procent žáků do něj pravidelně dochází. Začátečníci se zpravidla učí správnému dýchání a těm nejjednodušším základům hry na flétnu. Ti pokročilejší zvládnou i vícehlasé úpravy jednoduchých lidových písní.⁷⁴ „V nejlepších dobách byly děti schopny hrát i čtyřhlasně s třemi flétnami altovými.“⁷⁵

4.2 Taneční dílna

V minulosti přijala pozvání do vesnic českého Banátu tanečnice a choreografka z České republiky, Jitka Bonušová, která měla ze zdejších žáků vytvořit taneční soubor, který by reprezentoval zdejší komunitu na festivalech rumunských nebo zahraničních. Poprvé choreografka přijela do Banátu v roce 2009 za účelem zmapování úrovně místních tanečníků. Rok poté poslala do Svaté Heleny a Eibenthálu krátké pásmo tanců a písní, které následně během několika málo dní s dětmi nacvičila, nahrála, a to se pak stalo vodítkem pro

⁷⁴ [online]. [cit. 2019-3-1]. Dostupné z: <http://www.svata-helena.eu/mimoskolni.htm>

⁷⁵ Tamtéž.

zdejší učitele. Později pak v těchto vesnicích vznikly dětské folklorní soubory, jejichž repertoárem jsou především lidové tance na české lidové písně. Tradičním tancem zde je například tzv. „čtyřpárová“.⁷⁶

4.3 Folklorní soubor

Folklorní soubor ve Svaté Heleně vede místní učitelka mateřské školy. Ta učí místní děti a mládež především tradiční tance, které se zde tančily již v minulosti. Zkoušky tohoto folklorního souboru však nejsou pravidelné. Scházejí se zpravidla příležitostně a hlavně tehdy, když se nejen v okolních rumunských městech, ale i v České republice konají folklorní festivaly. Soubor se skládá ze čtyř až šesti párů dětí, které tančí tradiční tance, například „Jdou veverky, jdou“ nebo „Červený šátečku, kolem se toč“ za doprovodu harmonikáře. Vystoupení tohoto souboru netrvá více než 20 minut. Sporadicky přijíždějí na výpomoc také choreografové, či tanečníci z České republiky.⁷⁷

4.4 Muzikologický výzkum ve Svaté Heleně

V letech 1961-1964 byl ve Svaté Heleně prováděn muzikologický výzkum Vladimírem Karbusickým. Byly zde zpozorovány jisté rozdíly v hudebním dění mezi místními katolíky a evangelíky. Členové evangelické církve si zpravidla zpívají jen písně náboženské, a to i při běžných denních pracích nebo při tzv. „dračkách“. Mezi místními evangelíky bylo zjištěno jen několik málo světských či vlasteneckých písní, a to především u dětí, které ještě náboženské hranice neznají. Celkově bylo ve Svaté Heleně sebráno 125 písní. Nejpočetnější skupinu tvořily písně lyrické, baladicko-epické, obřadní a kramářské. Dále zde byly nalezeny ještě písně společenské, dělnické a písně vlastenecko-církevní s protiřímským obsahem.⁷⁸ Co se například svatebních písní týče, je zde ustálená dvojice žertovných svatebních písní: „Přenešťastné moje ženění“ zpívaná ženichem a píseň „Ach, Bože, jaké mám hoře“ zpívaná nevěstou.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Kultura rumunských Čechů*. Písňový a hudební folklór, in: Český lid 49, 1062, s 173.

Výzkum prokázal, že prakticky neexistují rozdíly ve zpěvu mezi generacemi, a že ani repertoár se mezi generacemi v podstatě neliší. Často se zde zpívá dvojhlasně, avšak tento dvojhlas je zpravidla jednoduchý a hlasy jsou vedené nejčastěji v paralelních terciích. Výjimečně se stane, že se tento terciový paralelismus naruší. Zdejší evangelíci však ovládají i čtyřhlas, který se naučili z křesťanského kancionálu.⁷⁹

4.5 Baptistický mandolínový orchestr

Ve Svaté Heleně již řadu let existuje tradice mandolínového orchestru.⁸⁰ Tento soubor, který bude v roce 2021 slavit 50. výročí, byl založen roku 1970, kdy se místní baptisté začali učit hrát na mandolíny. Následující rok už tento orchestr hrál při pravidelných nedělních bohoslužbách.

Baptistický sbor ve Svaté Heleně před rokem 1970 navštěvovali různí rumunští kazatelé z okolních měst a vesnic. V rumunských baptistických sborech byly dlouholeté tradice právě mandolínových orchestrů. Na podzim roku 1970 přišel do Svaté Heleny kazatel a zároveň hudebník Odorescu s nabídkou založit zde také mandolínový orchestr. Místní děti byly hned velice nadšené, a tudíž postupně začal vznikat tento soubor. Odorescu zprvu dojížděl z vedlejší vesnice Coronini,⁸¹ pod které Svatá Helena patří⁸² a vyučoval děti základům hudební výchovy, not a hry na mandolínu. Zanedlouho už tento orchestr hrál při pravidelných nedělních bohoslužbách. Odorescu přinesl také zpěvníky pro tento orchestr, a protože většina písní byla rumunských, později se tyto písně překládaly do češtiny.⁸³

Mandolínový orchestr ve Svaté Heleně se skládá zpravidla z několika desítek hráčů na mandolíny, kteří ke své hře používají trsátko, díky němuž vytvářejí charakteristické „tremolo“. Vedle mandolín orchestr doplňují i další hudební nástroje, například zobcové

⁷⁹ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Kultura rumunských Čechů*. Písňový a hudební folklór, in: Český lid 49, 1062, s. 175-176.

⁸⁰ GESCE, Desideriu a Alena Gesce, *Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku, II. díl*. Craiova: Didactica Noua, 2008, s. 99. ISBN 978-973-7905-50-5.

⁸¹ Osobní rozhovor s Elisabetou KOVAŘÍKOVOU, narozenou ve Svaté Heleně. Cheb, 1.3. 2019

⁸² HRUZA, František. *Vrátili jsme se do vlasti--: svědectví o životě Čechů z banátských Karpat 1823-2003*. Ústí nad Labem: Severočeská vědecká knihovna spolu se Severočeským klubem spisovatelů, 2013, s. 13-18. ISBN 978-80-7055-192-5.

⁸³ Osobní rozhovor s Elisabetou KOVAŘÍKOVOU, narozenou ve Svaté Heleně. Cheb, 1.3. 2019

flétny, několik akordeonů nebo dokonce housle a elektrická kytara. Z přiložené nahrávky je však zřejmé, že orchestr je velmi amatérský, hudební nástroje nejsou patřičně naladěné.⁸⁴

4.5.1 Repertoár, melodie, harmonie

Co se týče repertoáru, orchestr hraje pouze křesťanské písně. Ve „zpěvníku“ mandolínového orchestru se nacházejí vedle písní z křesťanského kancionálu i písně svatební, jako například „Naši milí snoubencové“ nebo „V den svatební“, či písně vánoční, například „Tichá noc“ nebo „Čas radosti, veselosti“. Ve zpěvníku se nachází téměř sto písní. Většina z nich má pouze notový záznam, nicméně u některých je připsán i text, tudíž někdy je orchestr doplněn i souborem pěveckým.

Mandolínový orchestr má celkem dva zpěvníky, Mandolína I a Mandolína II, přičemž každý zpěvník obsahuje zápis jednoho hlasu. Orchestr tedy hraje nejčastěji dvojhlasně. Hlasy první a druhé mandolíny jsou vedeny nejčastěji v paralelních terciích, jen výjimečně z těchto paralelních tercií melodie vybočí. V závěrečných frázích pak obecně nejčastěji oba hlasy končí na prvním stupni, tedy na stejném tónu.

Harmonie těchto písní je velmi jednoduchá, zpravidla se ve skladbách střídají pouze základní harmonické funkce – tónika, subdominanta a dominanta. Zřídka se objeví druhý, či šestý stupeň. Také se zpravidla nevybočuje, ani nemoduluje do jiných tónin.⁸⁵

4.6 Výuka hudební výchovy v obci Svatá Helena

Dle slov současného českého učitele ve Svaté Heleně, Petra Skořepy, který je zde učitelem již šestnáct let, jsou rumunské školské osnovy velice podobné těm českým. I v těchto českých vesnicích se hudební výchova jako povinný školní předmět vyučuje. V době pracovního pobytu Petra Skořepy ve Svaté Heleně a v Gerníku se zde užívaly pro výuku hudební výchovy také rumunské učebnice, nicméně nejčastěji, a také v současné době, se zde hudební výchova vyučuje podle učebnic, které se běžně používají v České republice.

⁸⁴[online] videozáznam mandolínového orchestru, 20.8. 2018, Svatá Helena. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=1P-7bApcQWE&feature=youtu.be>

⁸⁵ Zpěvníky mandolínových orchestrů.

Jsou to učebnice hudební výchovy z nakladatelství SPN, či učebnice hudební výchovy z nakladatelství Nová škola.⁸⁶

4.6.1 Učebnice hudební výchovy, nakladatelství Nová škola

Nakladatelství Nové školy vydalo v edici Hudební výchovy pro první stupeň celkem pět učebnic pro první až pátý ročník základní školy.

V učebnici pro první ročník se učí základy hudební výchovy, například rozlišování not a jejich délek, rozlišování krátkých a dlouhých tónů, stoupavé nebo klesavé melodie, pomalé a rychlé hry a v neposlední řadě také rytmické doprovody říkadel a písní včetně pohybových aktivit.

Učebnice pro druhý ročník poučuje například o druzích taktů, pomlkách, o psaní not, o tempových označeních a dynamických znaménkách. Učebnice již obsahuje například jednoduchá rytmická cvičení ve dvoučtvrt'ovém, či tříčtvrtečním taktu. Co se týče zpěvu, nalezneme zde i jednoduché kánony.

Učebnice určená pro třetí ročník už se zabývá složitějšími tématy, například rozdíly mezi písní umělou a lidovou, částečně také italským hudebním názvoslovím, hudební abecedou, a dokonce i rozlišováním předvětí a závětí ve skladbě, či rytmickým zápisem jednoduchých říkadel.

V učebnici pro ročník čtvrtý se nachází například jednoduché taktování tříčtvrtečního a celého taktu, tento díl poučuje dále o posuvkách, o durových a mollových tóninách, či o základních informacích o nejvýznamnějších hudebních skladatelích včetně ukázek z jejich tvorby nebo základy hudebních forem, jako například rozlišení tématu a motivu.

V posledním, pátém dílu, se už setkáváme se složitějším učivem. V pátém dílu nalezneme poučení především o jednotlivých druzích hudby, například o jazzu, swingu, či rock and rollu, nebo také o rozdílech mezi homofonní a polyfonní hudbou.⁸⁷

⁸⁶ Emailová komunikace s Petrem Skořepou, učitelem ze Svaté Heleny, 17.12.2018

⁸⁷ JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 5: učebnice pro 5. ročník základní školy*. 4. vyd. Brno: Nová škola, 2012, s. 69-70. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-403-1.

4.6.2 Učebnice hudební výchovy, nakladatelství SPN

Nakladatelství SPN vydalo v edici Hudební výchova celkem devět učebnic pro základní školy.⁸⁸ Obsahy těchto učebnic jsou vesměs velmi podobné učebnicím nakladatelství Nové školy. Učebnice jsou navíc doplněné ještě o metodické příručky pro učitele, či o kompaktní disk s nahrávkami a hudebními ukázkami.⁸⁹

⁸⁸ [online]. [cit. 2019-3-8]. Dostupné z: <http://www.ucebnice.com/hudebni-vychova-1-pro-zakladni-skoly>

⁸⁹ [online]. [cit. 2019-3-8]. Dostupné z: <http://www.ucebnice.com/hudebni-vychova-3-pro-zakladni-skoly-cd>

5 Současný hudební život v Banátu

V minulosti na území Banátu fungovalo mnoho hudebních kapel a souborů. Přestože většina z nich z důvodů sociálních a ekonomických postupně zanikala, zdejší hudební život byl i přesto relativně bohatý. A proto i v současnosti zde vedle baptistického mandolínového orchestru, gernicko-bígerské kapely Bohemia a dalších menších místních folklorních souborů, existují tradice hudebních festivalů, které jsou každoročně navštěvované převážně českými turisty. V současnosti se zde pořádá Festival Banát, dále Folklorní festival Čechů žijících v Rumunsku a Jazz Garana Festival.

5.1 Festival Banát

Jedna z neoblíbenějších a největších akcí pořádaných v Banátu v současnosti je nepochybně každoročně pořádaný Festival Banát. Tento festival, který se koná v hornické vesnici Eibenthal a který má kapacitu až 1500 osob, je natolik oblíbený, že se během prvního týdne v předprodeji prodají všechny rezervace.⁹⁰ Letos, v roce 2019, se uskuteční již osmý ročník tohoto čtyřdenního festivalu, na který lze cestovat speciálním vlakem, zvaným Balkán expres, navíc za doprovodu hudebních kapel.⁹¹

5.1.1 Historie festivalu Banát

Již v minulosti se na území Banátu, hlavně ve vesnicích Svatá Helena a Gerník, konaly kulturně hudební festivaly. A festival Banát, od roku 2012 konaný ve vesnici Eibenthál, kde je největší česká komunita, na tuto tradici festivalů volně navazuje.⁹²

Hlavními organizátory tohoto festivalu jsou Štěpán Slaný, Honza Duben a Tibi Pospíšil, kteří se před sedmi lety rozhodli tento festival poprvé uspořádat.⁹³ Ještě před tím si ve vesnici Eibenthál společně koupili dům, který je v současnosti známý jako restaurace U medvěda. První ročníky festivalu byly pro organizátory náročné, jelikož jim chyběly

⁹⁰[online]. [cit. 2019-2-18]. Dostupné z: <http://www.festivalbanat.cz/startujeme-vlakem-do-banatu-za-krajany-skvelou-hudebni-dovolenou-20190201>

⁹¹ [online]. [cit. 2019-2-18]. Dostupné z: <http://www.festivalbanat.cz/hudebni-festival-banat>

⁹² Tamtéž.

⁹³ Emailová komunikace s organizátory festivalu Banát. 18.2.2019.

předchozí zkušenosti s pořádáním festivalu, nicméně dnes na tento festival přijíždí stále více turistů a letos, v roce 2019, se uskuteční již osmý ročník tohoto festivalu.⁹⁴

5.1.2 Hlavní cíle festivalu Banát

V současné době z Banátu odchází mnoho místních obyvatel. A Festival Banát spadá pod celkovou koncepci pomoci Banátu. Má za cíl připravit zde podmínky pro to, aby místní neodcházeli. Prvním důvodem, proč se tento festival každoročně pořádá, je pomoc místním obyvatelům, kteří si během čtyř dní, kdy festival probíhá, vydělají mnohonásobně vyšší částku, než je jejich měsíční příjem. Mladší generace pomáhá především s organizací festivalu a generace starší nejčastěji prodává své produkty domácí výroby. Druhým hlavním důvodem je příjezd návštěvníků, kteří se velmi rádi vracejí s přáteli nebo s rodinami a v době, kdy se festival nekoná, také pomáhají místním.⁹⁵

Dalším důležitým cílem je jednoznačně přilákání turistů a upozornění na to, že je zde, v karpatských horách, komunita, která mluví krásnou češtinou. Muzikanti i návštěvníci zde nejvíce oceňují vedle krásné hudby hlavně spojení celého Banátu v jeden celek, zdejší pohostinnost, tradiční jídlo, přírodu a zdejší češtinu, která je na velmi dobré úrovni.⁹⁶ Tehdejší velvyslanec České republiky v Rumunsku, Jiří Šitler, řekl: „*Co se mi líbí na tomto festivalu nejvíce, je právě propojení té organizace z České republiky s těmi místními. Že je to organizováno ve spolupráci, že návštěvníci z České republiky se ubytují v místních rodinách, se kterými komunikují, jdou se s nimi podívat na folklórní část festivalu, kterou organizují přímo místní a pak ti místní, zvláště mladší, se přijdou podívat na kapely, které přijely z České republiky. Takže toto propojení považuji za to nejdůležitější.*“⁹⁷

5.1.3 Hudební kapely, hudební soubory na festivalu Banát

Co se týče hudebních kapel na festivalu Banát, obecně zde vystupují hlavně kapely z České republiky, zřídka z republiky Slovenské. Co se hudebnímu stylu týče, lehce zde převládá

⁹⁴ [online dokument]. [cit. 2019-2-15]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=FW3-0hTc6Q0>

⁹⁵ Emailová komunikace s organizátory festivalu Banát. 18.2.2019.

⁹⁶ [online dokument]. [cit. 2019-2-15]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=FW3-0hTc6Q0>

⁹⁷ Tamtéž.

alternativní hudba a méně známé kapely. Ale i kapely, které si „Banát vzaly za své“, jako například kapely Divoký Bill nebo Wohnout.⁹⁸ Na festivalu velmi často účinkují kapely, které jsou z české republiky, nicméně zpívají anglicky. Jsou to například kapely „Fred Madison“. „Peter Pan Complex“ nebo „Zagami Jericho“. Mezi ty české, které zároveň česky zpívají, patří například kapely: „Žamboši“, „Dybbuk“ či zpěvačka Bára Zmeková.⁹⁹

5.1.4 Nehudební nabídka festivalu

V posledních letech se na festivalu Banát rozšířila nabídka nehudebního programu. Lze zde podniknout mnohé výlety, například na známou vyhlídku Znamana, či do ostatních českých vesnic v Banátu. Hojně jsou zde zastoupeny také přednášky a diskuze se zajímavými osobnostmi, jako například s cestovatelem Ladislavem Ziburou, či se samotnými organizátory festivalu. Již tak dost bohatý hudební program ještě doplňují divadelní představení, promítání filmů, či „stand-up show“.¹⁰⁰

5.1.5 Folklorní část festivalu

Na festival Banát, který se koná ve vesnici Eibenthál, jsou v rámci dobrých vztahů zdejších krajanů zváni obyvatelé ze všech českých vesnic a jeden den festivalu je také věnován zdejším folklorním souborům ze všech těchto vesnic se každoročně na tomto festivalu prezentují.¹⁰¹

V rámci festivalu lze také navštívit vesnici Gerník, ve které probíhá minifestival Gernická festivalová noc. Během ní vystupují zpravidla dvě až tři kapely, které vystupují také na festivalu Banát v Eibenthále. Na tomto gernickém festivalu zpravidla účinkuje i místní kapela Bohemia.¹⁰²

⁹⁸ Emailová komunikace s organizátory festivalu Banát, 18.2.2019.

⁹⁹ [online bulletin]. [cit.2019-2-18]. Dostupné z: https://drive.google.com/file/d/17jK038l0oJB7CykUr87St_pABLwHku-F/view

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ [online]. [cit. 2019-2-19]. Dostupné z: <http://www.festivalbanat.cz/startujeme-vlakem-do-banatu-za-krajany-skvelou-hudebni-dovolenou-20190201>

¹⁰² [online]. [cit. 2019-2-19]. Dostupné z: <http://www.festivalbanat.cz/doprovodne-akce>

5.1.6 One World Romania

V rámci festivalu se v roce 2019 již poněkolkáté uskuteční také minifestival One World Romania,¹⁰³ což je festival dokumentárních filmů s tematikou o lidských právech. Tato událost vznikla z iniciativy českého Jednoho světa v Bukurešti.¹⁰⁴

5.2 Folklorní festival Čechů žijících v Rumunsku

Folklorní festival Čechů žijících v Rumunsku se koná pravidelně každé dva roky, přičemž vždy se koná v jiné vesnici Banátu. V roce 2019 se bude v obci Rovensko konat již šestnáctý ročník tohoto festivalu.¹⁰⁵

Cílem festivalu je opět propagace zdejší české komunity a také jejich podpora. Celou tuto akci zaštiťuje organizace Člověk v tísní spolu s Demokratickým svazem Slováků a Čechů v Rumunsku,¹⁰⁶ který vznikl již v roce 1990 právě za účelem podpory české a slovenské menšiny v Rumunsku.¹⁰⁷

5.2.1 Hudební soubory a kapely

Na festivalu vždy pravidelně vystupují soubory ze všech českých vesnic. Celý festival začíná průvodem, ve kterém se jednotlivé vesnice a jejich soubory prezentují. Všichni jsou oblečeni v tradičním lidovém kroji své obce a za doprovodu hudby se dostávají až na místo konání festivalu. Již během cesty se zpívají, nebo hrají nejrůznější české písně a hudebníci doprovázejí nejčastěji akordeonem, pozouny, trubkami nebo houslemi.¹⁰⁸ Na některých ročnících vystupují ale i kapely z České republiky, v minulosti například „MIG 21“, „Helemese“, či „Sakumprásk“ nebo dokonce dodnes fungující kapela Bohemia z Gerníku.¹⁰⁹

¹⁰³ Emailová komunikace s organizátory festivalu Banát. 18.2.2019.

¹⁰⁴ [online dokument]. [cit. 2019-2-19]. Dostupné z: <https://dokweb.net/databaze/organizace/about/98447268-3d73-4fda-b791-ae07019a83b3/one-world-romania>

¹⁰⁵ Osobní komunikace s Marií HRŮZOVOU, žijící ve vesnici Svatá Helena, 20.8.2018.

¹⁰⁶ [online]. [cit. 2019-2-23]. Dostupné z: http://www.banat.cz/festival_2009.htm

¹⁰⁷ [online]. [cit. 2019-2-23]. Dostupné z: <http://www.svata-helena.eu/svaz.htm>

¹⁰⁸ [online]. [cit. 2019-2-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=botSbLvjjww&feature=related>

¹⁰⁹ [online]. [cit. 2019-2-24]. Dostupné z: http://www.banat.cz/festival_2009.htm

Na festivalu se nejen hraje a zpívá, ale i tančí. Jedná se buď o tance sólové, párové nebo společné kolové tance, které tvoří součást vystoupení folklorního souboru. V rámci festivalu vystupují žáci zdejších škol také s recitacemi básní nebo s krátkými divadelními představeními.¹¹⁰ V některých ročnících festivalu vystupoval také fenomenální baptistický mandolínový orchestr ze Svaté Heleny.¹¹¹

Tohoto festivalu se vždy účastní téměř všichni obyvatelé Banátu, jelikož jde o velkou a důležitou společenskou událost pro místní obyvatele. Sjíždí se sem ale i lidé z okolních rumunských měst a obcí, také turisté ze Srbska a z České republiky.¹¹²

5.3 Garana Jazz Festival

Garana Jazz festival je jedním z největších jazzových festivalů v Rumunsku. Koná se každoročně ve městě Garana, které je nedaleko českých vesnic v Banátu. Tento festival pořádá mimo jiné i nadace Jazz Banat. Letos, v roce 2019, se bude konat již devatenáctý ročník festivalu, na něhož přijíždí mnoho turistů nejen z České republiky. Počátky festivalu sahají do období kolonizace Rumunska českým a německým obyvatelstvem. Později, po odchodu obyvatel zpět do své vlasti, se do okolí Garany vracelo mnoho jazzových hudebníků, kteří začali pořádat tzv. „jam sessions“, ze kterých později vznikl právě Garana Jazz Festival. Na festivalu účinkují zpravidla známé zahraniční hudební osobnosti, například Stanley Clark, Gonzalo Rubalcaba, či Christy Doran.¹¹³

¹¹⁰ [online videozáznam]. [cit. 2019-2-24]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=botSbLvww&feature=related>

¹¹¹ [online]. [cit. 2019-2-24]. Dostupné z: http://www.banat.cz/clanky/CTK_festival.htm

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ [online]. [cit. 2019-2-23]. Dostupné z: <https://jazz.rozhlas.cz/garana-za-jazzem-do-rumunskych-hor-5176590>

Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, jak vypadalo hudební dění v jednotlivých českých vesnicích v rumunském Banátu v minulosti, jak se proměňovalo a jak vypadá v současnosti. Dále bylo cílem přiblížení života zdejších krajanů a podání celkového přehledu o minulých i současných hudebních souborech, kapelách, či folklorních nebo jiných festivalech.

Při psaní bakalářské práce jsme narazili na problém s nedostatkem, či úplnou absencí tištěných zdrojů informací o hudebním dění ve vesnici Svatá Helena. Úplně chyběly jakékoliv tištěné informace o mandolínovém orchestru, proto bylo uskutečněno několik rozhovorů s místními, či bývalými obyvateli Svaté Heleny, nebo dokonce s bývalou členkou baptistického mandolínového orchestru. Díky těmto cenným orálním zdrojům byla jednak popsána církevní hudba ve Svaté Heleně, jednak historie a repertoár mandolínového orchestru. Cennými zdroji informací byly také samotné křesťanské kancionály, či zpěvníky mandolínových orchestrů. Dalšími významnými orálními zdroji informací byli samotní organizátoři Festivalu Banát, díky nimž mohla být podrobněji popsána zejména historie tohoto festivalu a také emailová komunikace s učitelem ze Svaté Heleny, který poskytl informace o výuce hudební výchovy ve Svaté Heleně.

V první kapitole se podařilo důkladně popsat historii osídlení především českým obyvatelstvem, které bylo realizováno ve třech kolonizačních etapách od 20. let 19. století. Díky první etapě, která probíhala v letech 1823-1825, byla založena obec Svatá Elizabeta a Svatá Helena, později však Svatá Elizabeta byla zrušena a obyvatelé z těchto dvou vesnic žili ve Svaté Heleně. Druhá etapa probíhající v letech 1826-1828 byla mnohem organizovanější, než etapa první a migrantům byly zvláštní vyhláškou zajištěné dobré podmínky pro převoz i život v Banátu a díky tomu byly Čechy založeny obce Gerník, Rovensko, Šumice, Eibenthál a Bígr, které zde existují dodnes. Poslední kolonizační vlnou probíhající mezi lety 1862-1864 byly založeny obce Velký Perek a Klopodie, které však kolonizovali spíše obyvatelé z Maďarska, Srbska, či Slovenska. Dnes se v Banátu nachází celkem šest českých vesnic, a to Svatá Helena, Gerník, Rovensko, Šumice, Eibenthál a Bígr. Jelikož život zdejších obyvatel byl vždy velmi náročný a po zrušení hornického dolu, jenž

vedl ke ztrátě pracovních míst, mnoho místních obyvatel reemigrovalo buď zpět do původní české vlasti, do Bulharska nebo do Argentiny.

V další kapitole jsme popsali zvlášť duchovní hudbu a zvlášť hudbu lidovou, které neodmyslitelně patří ke zdejšímu životu. Tradici zpěvů v českém jazyce si místní udržují dodnes. Duchovní život byl pro místní krajany vždy velmi důležitý, prakticky ihned po osídlení si začali sami stavět provizorní kostely, kde si pobožnosti vykonávali sami. Později do nich dojížděli knězi z okolních rumunských či zahraničních měst. Pro místní je pravidlem jít každou neděli do kostela, což je zároveň i nejvyšší společenskou událostí týdne. Dvě třetiny místních se hlásí ke katolickému vyznání – ti používají nejčastěji Společný kancionál českých a moravských diecézí, Český kancionál svatováclavský nebo kancionál Salve Regina, což je kancionál obsahující mariánské a poutnické písně. Místní ho hojně využívají například při mariánské pouti do Čiklavy. Zdejší krajané si na druhou stranu udržují i určité lidové tradice, například užívání tradičního lidového kroje. Zvyky a tradice se zde ale vždy řídí podle křesťanského kalendáře. Nejdůležitějšími rodinnými svátky jsou křtiny, biřmování, pohřeb, či svatba, která je největším svátkem a zapojena je do ní vždy prakticky celá vesnice. Nejdůležitější křesťanské svátky jsou pro místní jednoznačně Vánoce a Velikonoce, ale také tzv. „Voltáře“, či svátek sv. Barbory, při které se zpívají hornické písně. Přestože zde dominuje hlavně folklór slovesný, například nejrůznější pověrečné historky či vyprávění, udržuje se zde hojně i folklór taneční, kdy se tančí nejen tradiční tance české, například polka či valčík, ale i maďarský čardáš nebo tance srbské.

V třetí a čtvrté kapitole se i přes problémy s nedostatkem tištěných zdrojů podařilo především díky zdrojům orálním popsat hudební život v jednotlivých vesnicích. Již před rokem 1990 bylo na území Banátu mnoho hudebních kapel a souborů. Zprvu si hudebníci vyráběli své nástroje sami, například dřevěné píšťalky nebo primitivní „housle“, nicméně později sem byly dovezeny modernější hudební nástroje, což zapříčinilo vznik právě těchto kapel. Tyto kapely hrávaly zejména při společenských či kulturních akcích, při svatbách, pohřbech, či bálech a posvíceních. Rok 2000 však většina těchto kapel nepřežila a zbyla zde jen Gernicko-bigerská kapela Bohemia, která funguje i v současnosti a Eibenthálské duo Václavů Kaftanů, které také dodnes existuje. V obci Svatá Helena byl hudební život také vždy velmi bohatý a dnes zde funguje například kroužek hry na sopránovou zobcovou flétnu,

ve kterém děti hrají i vícehlasé úpravy jednoduchých lidových písní. Dále zde již řadu let existuje taneční dílna a také folklorní soubor, který slouží mimo jiné i k prezentaci české menšiny při různých festivalech konaných v Rumunsku, České republice nebo v jiných státech. Také ve zdejší baptistické církvi funguje již téměř 50 let mandolínový orchestr, který pravidelně hraje při nedělních bohoslužbách nebo při svatbách. Orchestr také doplňují další hudební nástroje, například housle, flétny či akordeony a elektrické kytary.

V poslední kapitole bakalářské práce se i díky rozhovorům s organizátory místních festivalů podařilo zmapovat aktuální hudební dění v Banátu. Vedle aktivit, které byly výše zmíněné, se ve zdejší vesnici Eibenthál koná pravidelně každý rok Festival Banát, což je zároveň jedna z nejoblíbenějších a největších akcí v Banátu, která má za cíl pomoc s prezentací zdejších krajanů a také přilákání turistů, zejména těch českých, do Banátu. Na festivalu vystupují především alternativní české kapely. Festival má také širokou nabídku nehudební, například „stand-up show“, návštěvu dalších českých vesnic nebo folklorní část festivalu s názvem Gernická festivalová noc. Vedle Festivalu Banát se zde již řadu let pořádá také Folklorní festival Čechů žijících v Rumunsku, který se koná pravidelně každý druhý rok v některé z českých vesnic. Na něm vystupují místní folklorní soubory se svým repertoárem. Opět je hlavním důvodem festivalu především propagace místní komunity a její podpora. Vedle těchto festivalů se v blízkosti českých vesnic koná také Garana Jazz Festival.

Zpracování bakalářské práce přineslo řadu problémů, nesnadné bylo například dohledání informací týkající se baptistického mandolínového orchestru a jeho repertoáru v psané podobě. Nicméně díky mnoha rozhovorům, které byly uskutečněny za účelem napsání této práce, se nakonec podařilo popsat hudební dění v jednotlivých vesnicích, a to včetně historie, fungování, či repertoáru místních hudebních orchestrů, souborů a festivalů.

V práci byly použity i elektronické informační zdroje, které však byly prověřeny tak, aby zcela odpovídaly skutečnosti.

Tato bakalářská práce je také věnovaná celé české menšině v Banátu, která je naprosto fenomenální, a i po dlouhá desetiletí nezapomněla na svůj původ, své tradice, hodnoty i český jazyk, a to vše si stále pevně udržuje.

Seznam použitých informačních zdrojů

Literatura

Český kancionál svatováclavský: průvod vyrhan. Praha: Universum, 1947.

Emailová komunikace s organizátory festivalu Banát. 18.2.2019.

Emailová komunikace s Petrem Skořepou, učitelem ze Svaté Heleny. 17.12.2018.

GESCE, Desideriu a Alena Gesce, *Dějiny a tradice české menšiny v Rumunsku, II. díl.* Craiova: Didactica Noua, 2008. ISBN 978-973-7905-50-5.

GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku.* V Praze: Herrmann, 2013. ISBN 978-80-87054-31-4.

HRUZA, František. *Vrátili jsme se do vlasti: svědectví o životě Čechů z banátských Karpat 1823-2003.* Ústí nad Labem: Severočeská vědecká knihovna spolu se Severočeským klubem spisovatelů, 2013. ISBN 978-80-7055-192-5.

JAGLOVÁ, Jindřiška. *Hudební výchova 5: učebnice pro 5. ročník základní školy.* 4. vyd. Brno: Nová škola, 2012. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-403-1.

Kancionál: Společný zpěvník českých a moravských diecézí. 17. vyd., 5. (1. opr.) ve Zvonu. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-095-8.

KARBUSICKÝ, Vladimír. *Kultura rumunských Čechů.* Písňový a hudební folklór, in: *Český lid* 49, 1062, s. 173-184.

Křesťanský kancionál k probuzení a pěstování života z Boha. 4. vyd. Praha: nakl. Křesťanského spolku mladíků v Čechách, 1916.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina a Jiří KVAČEK. *Český Banát: život a tradice českých obyvatel rumunského Banátu.* Praha: Národní muzeum, 2009. ISBN 978-80-7036-250-1.

MALÝ, František. *Salve Regina: poutnický kancionál pro poutě a laické pobožnosti.* Brno: Salve, 1992.

Osobní rozhovor s Elisabetou KOVAŘÍKOVOU, narozenou ve Svaté Heleně. Cheb, 1.3. 2019.

Osobní rozhovor s Marií ČERNÍKOVOU, nar. 1924, pamětnicí ze Svaté Heleny. Cheb, 22. 12. 2018

Osobní rozhovor s Marií HRŮZOVOU, žijící ve vesnici Svatá Helena. Svatá Helena, 20.8. 2018

SVODODA, Jaroslav: *Česká menšina v Rumunsku, Sdružení Banát, edice Češi na Balkáně,* Praha 1999

ŠEBESTA, Josef. *Hudební projevy české menšiny v rumunském Banátu*, in: *Miscellanea z výročních konferencí 1999 a 2000*, Česká společnost pro hudební vědu, Praha 2001, s. 92-96. ISBN 80-238-7956-1.

Zpěvníky mandolínových orchestrů.

Elektronické zdroje:

Bulletin festivalu Banát 2018 [online bulletin]. 2018 [cit.2019-2-18]. Dostupné z: https://drive.google.com/file/d/17jK038l0oJB7CykUr87St_pABLwHku-F/view

Demokratický svaz Slováků a Čechů v Rumunsku [online]. 2008 [cit. 2019-2-23]. Dostupné z: <http://www.svata-helena.eu/svaz.htm>

Doprovodné akce [online]. [cit. 2019-2-19]. Dostupné z: <http://www.festivalbanat.cz/doprovodne-akce>

Duchovní život v obci Svatá Helena [online]. 2008 [cit. 2018-12-13]. Dostupné z: <https://www.svata-helena.eu/na-minulost.htm>

Eibenthal – kulturní akce [online]. 2007 [cit. 2019-2-23]. Dostupné z: http://www.eibenthal.eu/DSSCR/E_DSSCR.html

Festival Banát 2015 Bohemia Gerník [online]. 2015 [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=HSvnYb0qhyE>

Festival Banát 2014 – dokument [online dokument]. 2015 [cit. 2019-2-15]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=FW3-0hTc6Q0>

Festival české kultury v Rumunsku 2009 [online]. 2010 [cit. 2019-2-23]. Dostupné z: http://www.banat.cz/festival_2009.htm

Folklorní festival banátských Čechů 2003 [online]. 2003 [cit. 2019-2-24]. Dostupné z: http://www.banat.cz/clanky/CTK_festival.htm

Garana: za jazzem do rumunských hor [online]. 2015 [cit. 2019-2-23]. Dostupné z: <https://jazz.rozhlas.cz/garana-za-jazzem-do-rumunskych-hor-5176590>

Historie – stručné dějiny krajanů v rumunském Banátu a další zajímavé informace o jejich životě [online]. 2016 [cit. 2018-12-13]. Dostupné z: <https://www.mzv.cz/bucharest/cz/krajane/historie.html>

Hudební výchova 1 pro základní školy [online]. [cit. 2019-3-8]. Dostupné z: <http://www.ucebnice.com/hudebni-vychova-1-pro-zakladni-skoly>

Hudební výchova 3 pro základní školy [online]. [cit. 2019-3-8]. Dostupné z: <http://www.ucebnice.com/hudebni-vychova-3-pro-zakladni-skoly-cd>

Jak se baví naši krajané z Rumunska – festival 2009 [online]. 2009 [cit. 2019-2-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=botSbLvww&feature=related>

Krajané v Rumunsku – Velký Perek [online]. 2018 [cit. 2019-2-23]. Dostupné z: <http://www.ceskybratr.cz/archives/18483>

Mimoškolní činnost [online]. 2008 [cit. 2019-3-1]. Dostupné z: <http://www.svata-helena.eu/mimoskolni.htm>

Naši krajané z Rumunska – muzika Bohemia z Gerníku [online]. 2009 [cit. 2018-02-23]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=oplcMUh3oII>

O festivalu a o nás [online]. [cit. 2019-2-23]. Dostupné z: <http://www.festivalbanat.cz/hudebni-festival-banat>.

One World Romania [online]. 2019 [cit. 2019-2-19]. Dostupné z: <https://dokweb.net/databaze/organizace/about/98447268-3d73-4fda-b791-ae07019a83b3/one-world-romania>

Startujeme! Vlakem do Banátu za krajany a skvělou dovolenou [online]. [cit. 2019-2-18]. Dostupné z: <http://www.festivalbanat.cz/startujeme-vlakem-do-banatu-za-krajany-skvelou-hudebni-dovolenou-20190201>

Přílohy

Příloha 1: Mapa území Jižního Banátu¹¹⁴

Příloha 2: Svatá Helena¹¹⁵

Příloha 3: Procesí ke kapli sv. Jana Nepomuckého v Gerníku¹¹⁶

Příloha 4: Eibenthálská kapela v roce 1905¹¹⁷

Příloha 5: Gernicko – bígerská kapela Bohemia¹¹⁸

Příloha 6: Mandolínový orchestr kolem roku 19??¹¹⁹

Příloha 7: Mandolínový orchestr v roce 2018¹²⁰

Příloha 8: Folklorní festival Čechů žijících v Rumunsku¹²¹

Příloha 9: Mariánská píseň¹²²

Příloha 10: Píseň k uvítání poutníků¹²³

Příloha 11: Píseň ze zpěvníku mandolínového orchestru, mandolína I¹²⁴

Příloha 12: Píseň ze zpěvníku mandolínového orchestru, mandolína II¹²⁵

Příloha 13: Žertovná svatební píseň „Přenešťastné moje ženění“¹²⁶

Příloha 14: Žertovná svatební píseň „Ach, Bože, Bože“¹²⁷

Příloha 15: Videozáznam mandolínového orchestru¹²⁸

Příloha 16: Rozhovor s Marií Černíkovou, pamětnicí ze Svaté Heleny, nar. 1924¹²⁹

Příloha 17: Rozhovor s Marií Hružovou, žijící ve Svaté Heleně¹³⁰

¹¹⁴ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 49. ISBN 978-80-87054-31-4.

¹¹⁵ Autor fotografie Kovaříková Erika

¹¹⁶ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 378. ISBN 978-80-87054-31-4.

¹¹⁷ GECSE, Desideriu. *Historie českých komunit v Rumunsku*. V Praze: Herrmann, 2013, s. 333. ISBN 978-80-87054-31-4.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 338.

¹¹⁹ Autor fotografie Kovařík Alois

¹²⁰ Autor fotografie Kovaříková Erika

¹²¹ [online]. [cit. 2019-2-15]. Dostupné z: <http://www.svata-helena.eu/mimoskolni/mimoskolni07.jpg>

¹²² MALÝ, František. *Salve Regina: poutnický kancionál pro poutě a laické pobožnosti*. Brno: Salve, 1992, s. 39.

¹²³ Tamtéž, s. 230.

¹²⁴ Zpěvník mandolínového orchestru

¹²⁵ Zpěvník mandolínového orchestru

¹²⁶ KARBUSICKÝ, Vladimír. *Kultura rumunských Čechů. Písňový a hudební folklór*, in: Český lid 49, 1062, s. 179.

¹²⁷ Tamtéž, s. 179.

¹²⁸ Autor nahrávky Kovaříková Erika, Svatá Helena, 20.8.2018

¹²⁹ Cheb, 22. 12. 2018

¹³⁰ Svatá Helena, 20.8.2018

Příloha 18: Rozhovor s Elisabetou Kovaříkovou. Narozenou ve Svaté Heleně¹³¹

Příloha 19: Emailová komunikace s organizátory festivalu Banát¹³²

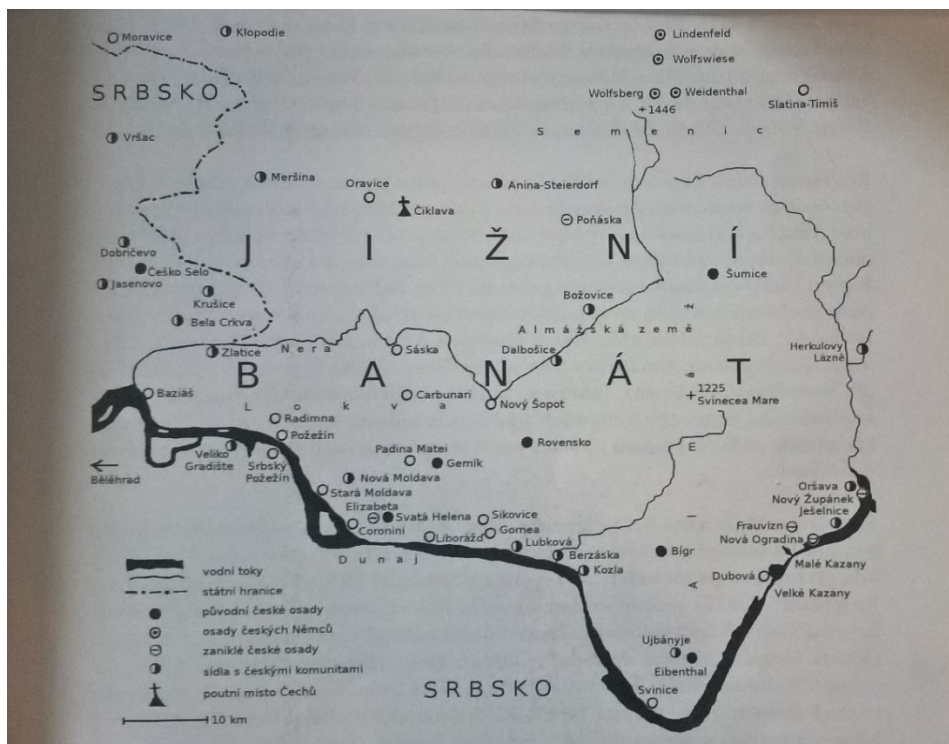
Příloha 20: Emailová komunikace s Petrem Skořepou, učitelem ze Svaté Heleny¹³³

¹³¹ Cheb, 1.3.2019

¹³² Emailová komunikace, 18.2.2019

¹³³ Emailová komunikace, 17.12.2018

Příloha 1: Mapa území Jižního Banátu

Příloha 2: Svatá Helena

Příloha 3: Procesí ke kapli sv. Jana Nepomuckého v Gerníku

Příloha 4: Eibenthálská kapela v roce 1905

Příloha 5: Gernicko – bigerská kapela Bohemia

Příloha 6: Mandolínový orchestr kolem roku 1975

Příloha 7: Mandolínový orchestr v roce 2018

Příloha 8: Folklorní festival Čechů žijících v Rumunsku

Příloha 9: Mariánská píseň

113 — CO TO SLYŠÍM ZA LIBÝ HLAS MARIE

T: Mička 1877 (2/2) N: sdělil J. Vorel (Přešovice u Hrotovic)

1. Co to sly - ším za li - bý hlas
„Pu - tu - jte sem, mo - je dě - - ti

Ma - ri - e: Pojdte sem, pout - ní - - ci,
u - pří-mné!

da - ru - jte mně va - še sr - dce ka - jí - cí!”

2. To musí být předivný hlas Marie, / jenž poutničky všechny
k sobě stahuje. / To je láska v srdci / rozpaluje a zahřívá
věřící.

3. Volá vás sem, vy mládenci spanilí, / jež jste láskou
nachýleni k Marii. / Přejte jí, Marii, / čisté srdce Krista Matce,
dejte jí.

39

Příloha 10: Píseň k uvítání poutníků

404 — STOTISÍKRÁT POZDRAVENÁ

T: Mička 1877 (147/LXXX) N: Koleč 1942 (167/64)

1. Sto - ti - - síc - - krát po - zdra - ve - - ná

nej - své - tě - jší svá - tost zde při - tom - ná.

2. Též i Marie početi, / nejčistější Panny, až na věky.

3. Stotisíkrát pozdravená / Matičko (*nebeská*), buď uctěna.

4. Ach, Matičko, neopust' nás / a jako svých dítek ujmi se nás.

5. Přišli jsme k tobě s radostí, / chceme ti předložit své
úzkosti.

6. Ty víš dobře, co nám schází, / nejvíce žádáme milost Boží.

7. Srdce svoje ti darujem / a všechno, co máme, obětujem.

8. Ó nejsvětější Matičko, / naše srdce žádá tvé slovíčko.

(*Panna Maria:*)

9. Já vás vítám, poutníčkové, / že jste opustili všechno pro mě.

10. Já vás vítám, moje děti, / že jste mě sem přišli navštívit.

11. Já vás vítám, čisté panny, / které jste v své ctnosti
zachovány.

12. Mě sobě za příklad vemte, / co žádat budete, obdržíte.

13. Já vás vítám též, mládenci, / kteří máte srdce čisté
vždycky.

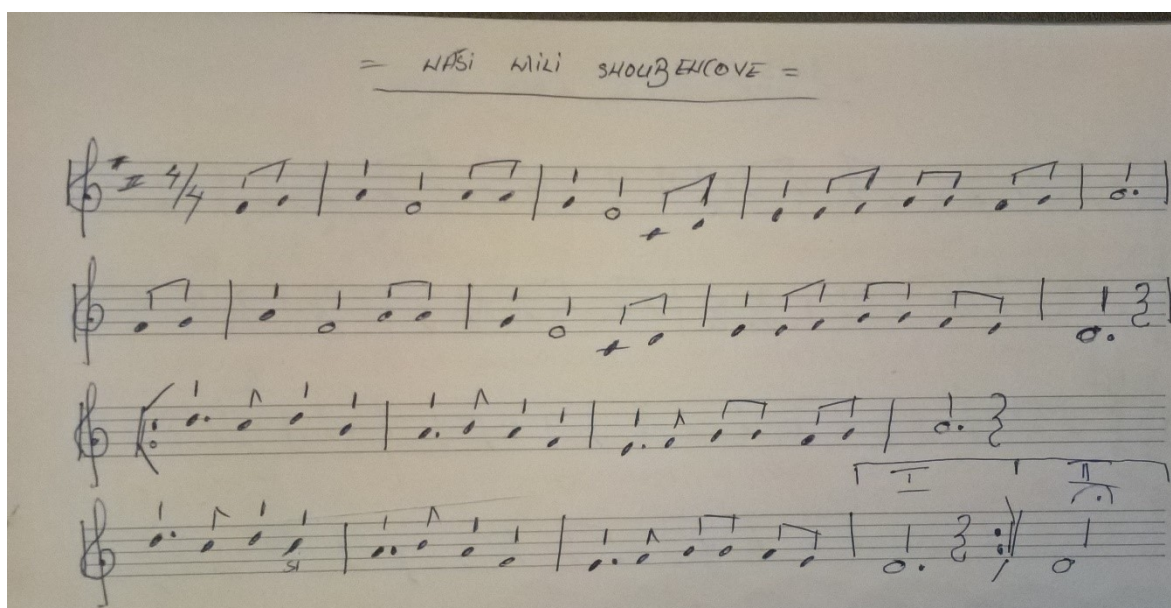
14. Buďte stálí pro mě vždycky, / budete mé děti nejmilejší.

15. Já vás vítám, sirotkové, / rodičů nemáte, jste v chudobě.

16. Já chci vaší Matkou býti, / budete-li pro mě vše snášeti.

230

Příloha 11: Píseň ze zpěvníku mandolínového orchestru, mandolína I

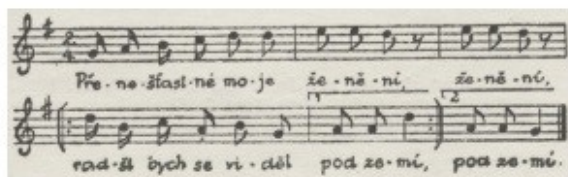

Příloha 12: Píseň ze zpěvníku mandolínového orchestru, mandolína II

1

Handwritten musical score for Mandolin II. The title is "NÁŠÍ MILÍ SLOUBENČKOVÉ" written in a decorative, slightly stylized font. The score is written on four staves in G major (one sharp) and 4/4 time. The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, and rests. The piece concludes with a double bar line and a repeat sign. The score is marked with a large "1" in the top left corner.

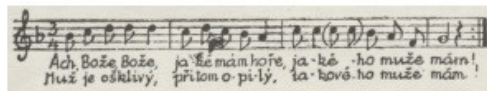
Příloha 13: Žertovná svatební píseň „Přenešťastné moje ženění“

Zpívaly Marie Klepáčková, nar. 1942 a Anna Kunová, nar. 1936, Sv. Helena. Nahrávka V. Karbusický, přepis snímku R. Květová.

1. Přenešťastné moje ženění, ženění,
radši bych se viděl pod zemí,
radši bych se viděl pod zemí.
2. Pod zemí mně pámbu pomůže, pomůže,
ale od zlé ženy nemůže,
ale od zlé ženy nemůže.
3. Nohy to má černé jak vrána, jak vrána,
bože, to sem dostal havrana,
bože, to sem dostal havrana.
4. Hlavu to má hroznou, jak medvěd, jak medvěd,
jak se na to kouknu, pláču hned,
jak se na to kouknu, pláču hned!
5. Radši bych dal vypsát rekvije, rekvije,
že už posla stará beštije,
že už posla stará beštije.

Příloha 14: Žertovná svatební píseň „Ach, Bože, Bože“

Zpívala Johanna Klepáčková, nar. 1914, Sv. Helena. Nahrávka V. Karbusický, přepis snímku R. Květová.

1. Ach bože, bože, jaké mám hoře,
jakého muže mám!
Muž je ošklivý, při tom opilý,
takového muže mám!
2. Ach, bože, bože, jaké mám hoře,
jak já mu zvonit dám?
Na starý hrnce, na kravský zvonce,
tak já mu zvonit dám!
3. Ach, bože bože, jaké mám hoře,
jakou mu truhlu dám?
Kůru dubovou, truhlu hotovou,
takovou mu truhlu dám!
4. Ach, bože, bože, jaké mám hoře,
jak já plakat budu?
Cibuli loupat a křen nastrohat,
tak já plakat budu.

Příloha 15: Videozáznam mandolínového orchestru

Příloha 16: Rozhovor s Marií Černíkovou, pamětnicí ze Svaté Heleny, nar. 1924

- 1. Jaký byl život na Svaté Heleně a proč jste se rozhodli vrátit se zpět do České republiky?** „No, špatně jsme se tam neměli, ale bylo to v cizí zemi. My jsme byli Češi – národnost česká, ale občanství jsme měli rumunské. Nežilo se nám tam špatně, já jsem ráda pracovala na poli a s manželem jsme si rozuměli i v hospodářství, šlo nám to dobře. Od rána do večera se ale pracovalo na poli, potom jsem se musela starat o hospodářství, o domácnost. Bylo to těžké a když ostatní začali do Čech odjíždět, já chtěla také. Bylo to vlastně tak, že po roce 1947 byl první transport. To do Banátu přijeli Češi a chtěli, aby se do Česka mladí odstěhovali. Hlavně teda mladé rodiny. Protože v Česku potřebovali zalidnit pohraničí. Mladí se toho hned chopili, protože tady nebyla práce, ale v Česku ano. Potom byl ještě transport v roce 1948 a v roce 1949, to už jsme odešli z Heleny i my s manželem a dětmi, to mi bylo 24 let.“
- 2. Pamatujete si ve Svaté Heleně na nějaké orchestry nebo pěvecké sbory?** „Ano, zpívalo se hodně – hlavně křesťanské písně, ale bylo to těžké. Shromáždění bylo po dobu války zavřené, až do roku 1944. Nemohli jste se scházet ani potají, bylo to zakázané. No a po válce k nám přišel jeden „bratr“ z Rumunska, uměl hrát na harmonium. Ale byl to Rumun a my Češi. Bylo to zezáčátku těžké, ale později jsme se nějak domluvili. On zpíval rumunsky a my česky. Potom přijel i bratr Křivánek, což potom byl i první kazatel u baptistů v Chebu a ten zas uměl hrát na akordeon.“
- 3. Jaké hudební nástroje se nejvíce používaly?** „Hlavně harmonium, tahací harmoniky, anebo píšťalky, ale ty si většinou děti vyráběly ze dřeva sami. Potom se hrálo i na klarinety, trubky a ten velký heligon. Takže jsme měli docela „plechmuziku“. Nástrojů, těch bylo hodně. Ale not moc nebylo. Takové ty lidovky, to

dělali katolíci. Kdežto evangelíci a baptisté měli zas hlavně křesťanské písně. (A ta evangelická církev nebyla uznaná Rumuny, proto se po první válce ti evangelíci přidali k baptistům.)“

- 4. Slavili jste pravidelně nějaké svátky?** *„Hodně se chodilo na koledu, hlavně na Štěpána. Musela se prochodit celá ves, po ulicích, pod okna. Chodil zpívat celý pěvecký sbor z našeho (baptistického) kostela. Někdo vždycky píšťalkou udával tón a zpívalo se. Ve sboru nás bylo skoro 30 lidí. Chodilo se na Štěpána v noci, a tak v 5 ráno se končilo. Na Velikonoce se na koledu u nás nechodilo. Spíš katolíci – ti měli rádi zábavy, a hlavně lidovou muziku.“*

Příloha 17: Rozhovor s Marií Hružovou, žijící ve Svaté Heleně

- 1. Jak často a kde se koná pravidelný Folklorní festival Čechů žijících v Banátu?** *„Tento festival bude letos v Rovensku a konal se zatím každý druhý rok.“*
- 2. Z jakého kancionálu zpíváte ve sboru Bratrské jednoty baptistů na Svaté Heleně?** *„Zpíváme ze starých kancionálů, stojí na nich: Křesťanský kancionál, v Praze, listopad 1897, Alois Adlof.“*

Příloha 18: Rozhovor s Elisabetou Kovaříkovou, narozenou ve Svaté Heleně

- 1. Jak dlouho už funguje mandolínový orchestr ve Svaté Heleně kdy, kým a jak byl založen?** *„V roce 2021 se bude slavit padesáté výročí. V roce 1970 se místní začali na mandolíny učit hrát a o rok později, 1971 už hráli při nedělních bohoslužbách. V baptistických rumunských sborech se pravidelně hrávalo na mandolíny a celkově je v baptistických sborech v Rumunsku mnoho mandolínových orchestrů. Kdysi do Svaté Heleny dojíždělo mnoho farářů a kazatelů u Rumunských měst a v roce 1970 přišel z vesnice Coronini hudebník Odorescu s nabídkou, že zde založí mandolínový orchestr. Místní děti byly nadšené, atak orchestr postupně vznikl. Nejdříve se ale děti musely naučit základy, hlavně noty a potom také hře na mandolíny. Začali se učit na podzim roku 1970 a v roce 1971 už hrály při bohoslužbách.“*
- 2. Jaký měl mandolínový orchestr tehdy repertoár?** *„Odorescu přinesl nějaké písně a zpěvníky, ale písně byly jen rumunské. Později se pak ale texty překládaly do češtiny.“*

Příloha 19: Emailová komunikace s organizátory festivalu Banát

- 1. Kdy a proč jste se rozhodli pořádat Festival Banát, jaké kapely na festivalu obecně účinkují a jaké hudební žánry na festivalu preferujete?** *„Pořádání festivalu zapadá do celkové koncepce pomoci Banátu – tedy připravit podmínky pro to, aby místní neodcházeli z oblasti. V první linii se pomůže místním, protože si na za pár dní vydělají sumu, která několikanásobně násobně převyšuje jejich měsíční příjem. Bud' přímo pracují pro festival – zejména omladina, nebo prodávají své produkty – to ti starší. Letos podruhé se otevrou restaurace a hospody přímo v*

domech krajanů, to se loni velmi osvědčilo. No a ve druhé linii sem přijedou návštěvníci, kteří se velmi často vrací třeba i s přáteli a svým pobytem v době mimo festival opět pomáhají místním. Do Banátu jezdí hlavně české kapely, občas se objeví nějaká slovenská. No a pokud jde o hudební styl, lehce převládá alternativní muzika, ale jezdí sem i kapely, které si vzaly Banát za své. U nich hudební zařazení není podstatné, jedná se například o Divokého Billa nebo Wohnout. Zároveň se snažíme rozšiřovat nabídku nehudební, jako jsou přednášky zajímavých osobností, hrají tu divadla, vystupují stand upy a slameři. Pravidelně promítáme filmy, poněkolkáté se uskuteční minifestival One World Romania – rumunský Jeden svět. No a poslední odpověď Štěpán Slaný, Honza Duben a Tibi Pospíšil se pro pořádání festivalu rozhodli někdy před sedmi let, letos proběhne šestý ročník.“

- 2. Jak je to folklorním festivalem Čechů žijících v Banátu? Je součástí vašeho festivalu nebo jde úplně jiný festival?** *„Jsou to dva rozdílné festivaly. Ten krajanských Čechů se koná na různých místech. My se snažíme zvát na poslední sobotní den festivalu i srbské krajany nebo rumunské Srby ze sousední vesnice Svinita. Právě teď probíhá v Rumunsku a Srbsku jednání s krajany, uvidíme, co přinese.“*

Příloha 20: Emailová komunikace s Petrem Skořepou, učitelem ze Svaté Heleny

Vyučuje se ve Svaté Heleně hudební výchova, případně jaké používáte učebnice.

„Rumunské školní osnovy jsou velmi podobné těm českým, hudební výchova se tam samozřejmě vyučuje. V době svého pracovního pobytu (učil jsem ve Svaté Heleně a v Gerníku skoro 16 let) jsem občas používal i rumunské učebnice HV, pokud byly ve školách k dispozici. Spíš jsem, ale učil podle učebnic, které jsem znal z ČR (HV ze SPN či Nové školy Brno).“